

85 гадоў з дня нараджэння Віктара Турава, славутага беларускага кінарэжысёра і класіка нашага кінематографа, адзначаецца шэрагам памятных мерапрыемстваў і кінапаказаў. На радзіме рэжысёра ў Магілёве ідзе традыцыйная “Тураўская восень”, у Музеі гісторыі беларускага кіно рыхтуецца выстава, у кінатэатрах і на тэлеканалах запланаваныя рэтраспектыўныя паказы. А яшчэ — у Маскве пад час Дзён культуры Беларусі ў Расіі адбудзецца першы паказ адрэстаўраванай стужкі “Я родам з дзяцінства”, юбілей народнага артыста СССР Віктара Турава стане адной са значных тэм сёлетняга кінафестывалю “Лістапад”. Пра гэтыя і іншыя юбілейныя падзеі чытайце на стар. 6.

Віктар Тураў. Подых жыцця

“К” інфармуе

ГРАН-ПРЫ НА ФЕСТИВАЛІ Ў САН-РЭМА!

Штогод у Сан-Рэма пад патранажам UNICEF — Дзіцячага фонда ААН — праходзіць вялікі міжнародны дзіцячы музычны фестываль Sanremo Junior. У фінале сёлетняга конкурсу перамагла наша беларуска Ксенія ГАЛЕЦКАЯ. Віншuem!

СТ. 2

23 кастрычніка 2021 года адбудзецца прамая тэлефонная лінія міністра культуры Рэспублікі Беларусь Анатолія Мечыславіча Маркевіча. Задаць пытанні можна па тэл. 8 017 203 75 74 з 9.00. да 12.00

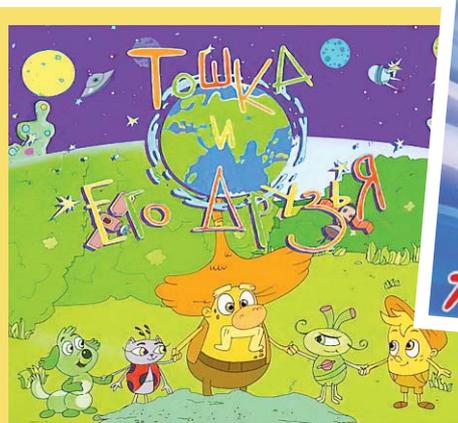
Соцыум

МУЗЕЙ УДЗЯЧНАЙ ПАМЯЦІ

Аўтарскі калектыў па распрацоўцы экспазіцыі ў крыпце Храма-помніка ў гонар Усіх Святых за актыўную гісторыка-патрыятычную працу вылучаны на саісканне прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь “За духоўнае адраджэнне”.

СТ. 5

Міжнароднае свята анімацыі ў Магілёве

У панядзелак 25 кастрычніка ў магілёўскім кінатэатры “Радзіма” адбудзецца ўрачыстае адкрыццё XXIV Міжнароднага фестывалю анімацыйных фільмаў “Анімаёўка-2021”. Акрамя шматлікіх паказаў і іншых цікавых мерапрыемстваў у межах фестывалю традыцыйна праводзяцца тры конкурсы — анімацыйных фільмаў, дзіцячай анімацыйнай творчасці і дзіцячай выяўленчай і дэкаратыўна-прыкладнай творчасці. Пераможцы будучы фестывалю “Анімаёўка-2021”. Падрабязна аб праграме фестывалю — на стар. 3.

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАПІСКА НА ГАЗЕТУ “КУЛЬТУРА” ПРАЗ ІНДЫВІДУАЛЬНЫ (63875) І ВЕДАМАСНЫ (638752) ІНДЭКСЫ.

З дапамогай банкаўскай карткі газету можна выпісаць праз інтэрнэт-сэрвіс на сайце “Белпошты” (пункт “Афармленне падпіскі на друкаваныя сродкі масавай інфармацыі”).

9 771994 478007 21043

3 клопатам аб здароўі супрацоўнікаў і інтарэсах грамадзян

19 кастрычніка адбылася чарговая апаратная нарада міністра культуры Рэспублікі Беларусь Анатоля Маркевіча з начальнікамі ўпраўленняў і аддзелаў міністэрства. Дзякуючы сродкам відэасувязі ўдзел у нарадзе прынялі таксама начальнікі ўпраўленняў культуры абласных выканаўчых камітэтаў.

Чарговы раз была ўзнятая тэма вакцынацыі ад COVID-19, міністр падкрэсліў важнасць актывізацыі тлумачальнай работы сярод супрацоўнікаў сферы

культуры аб неабходнасці прафілактычнага захворвання, зазначыўшы, што практыка вакцынацыі абгрунтавана прызнаная самым надзейным сродкам змагання супраць пандэміі.

Абмяркоўвалася пытанне арганізацыі ўдзелу маладых дзеячаў мастацтваў Беларусі ў XV Моладзевых Дэльфійскіх гульнях, якія сёлета будуць прысвечаныя трыццацігоддзю Садружнасці Незалежных Дзяржаў і абдуцтва ў дыстанцыйным фармаце. Прыём заявак на ўдзел у гульнях пройдзе з 22 кастрычніка па 26 лістапада.

Анатолій Маркевіч чарговы раз падкрэсліў патрэбу забяспечыць для наведвальнікаў усіх музейных устаноў магчымасць набыцця сувенірнай прадукцыі з выкарыстаннем дзяржаўных сімвалаў Рэспублікі Беларусь. Таксама была звернутая ўвага на неабходнасць прыкладання інтэрнэт-старонкаў усіх устаноў сферы культуры ў адпаведнасць з заканадаўствам і забеспячэння прадстаўлення інфармацыі на гэтых сайтах на абедзвюх дзяржаўных мовах.

K

Віншаванне міністра культуры Рэспублікі Беларусь

Паважаныя калегі!

За мінулыя 30 гадоў з дня выхаду ў свет першага нумара газеты «Культура» прайшла вялікі творчы шлях, здобла свой добра вядомы журналісцкі стыль, заваявала павагу і аўтарытэт у шырокага кола чытачоў. Яе матэрыялы вызначаюць высокі прафесіяналізм, прычэповасць, аб'ектыўнасць, арыгінальнасць. Дзякуй вам за гэта.

Удзячны калектыву за шматгадовую плённую дзейнасць і жадаю новых праектаў на карысць расквіту беларускай культуры!

Ад усёй душы жадаю вам далейшага росту ва ўсім — у тыражах, фінансах і, вядома ж, у майстэрстве! Застанайцеся і надалей вернымі лепшым традыцыям айчыннай журналістыкі! Будзьце здаровыя і шчаслівыя!

Анатолій Маркевіч
14 кастрычніка 2021 года

Гран-пры на фестывалі ў Сан-Рэма

Курортны гарадок Сан-Рэма на беразе Лігурыйскага мора — культурнае месца для прыхільнікаў італьянскай музыкі: ужо 60 гадоў там праходзіць славуты песенны фестываль. Але цяпер у Сан-Рэма пад патранажам UNICEF — Дзіцячага фонда ААН — штогод праходзіць і вялікі міжнародны дзіцячы музычны фестываль Sanremo Junior. Фінал сёлета конкурс адбыўся 14 кастрычніка, і перамагла ў ім беларуска Ксенія ГАЛЕЦКАЯ, якая два гады там атрымала Гран-пры дзіцячага конкурсу фестывалю «Славянскі базар у Віцебску».

Надзея КУДРЭЙКА

З 2010 года UNICEF ладзіць фестываль Sanremo Junior, і з кожным годам географія яго ўдзельнікаў пашыраецца. Сёлета ў Сан-Рэма выступіла і прадстаўніца Беларусі Ксенія Галецкая, і адразу з такім вялікім поспехам — стала ўладальніцай Гран-пры! Удзельнічаць у спаборніцтве могуць юныя спевакі з усяго свету ва ўзросце ад 6 да 15 гадоў, 14-гадовая Ксенія Галецкая трапіла ў самую старэйшую катэгорыю з найбольшай колькасцю канкурсантаў.

А ўвогуле ў конкурсе сёлета прымаўлі ўдзел 22 юныя спевакі — з Італіі, ЗША, Украіны, Расіі, Германіі, Ізраіля, Славакіі, Балгарыі і г. д. Канкурсанты выступалі ў суправаджэнні вялікага сімфанічнага аркестра, а само шоу адбылася на славутай сцэне Ariston, на якой у свой час спявалі самыя

знакамітыя італьянскія зоркі — ад Адрыяна Чэлентана да Эраса Рамазіці. Ксенія Галецкая выканала песню Who's Loving You з рэпертуару групы Jackson 5 і пераўзышла ўсім, мабыць, не толькі ў вакальным майстэрстве, а і ў тэмпераменце і абаяльнасці.

Выступіла на вялікіх сцэнах Ксенія ўмее даўно — яшчэ ва ўзросце шасці гадоў яна стала фіналісткай тэлевізійнага шоу «Я пою». Тры гады таму яе сям'я пераехала з Гомеля ў Мінск, і юная арыстка пачала займацца ў студыі мастацтваў прадзюсарскага цэнтра «Спамаш», які і падрыхтаваў яе да перамогі ў фестывалі «Славянскі базар у Віцебску — 2019». Тады ж Ксенія стала стывендыянткай Спецыяльнага фонда Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі.

Па вяртанні юнай арысткі на Радзіму з Італіі ў цэнтры «Спамаш» у Мінску была зладжана цырымонія шанавання пераможцы, дзе Ксенію Галецкую павіншаваў і

міністр культуры Рэспублікі Беларусь Анатолій Маркевіч. Ён адзначыў, што першым пачуццём, калі даведаўся пра Гран-пры Ксеніі, у яго быў гонар за Беларусь і яе таленавітых грамадзян. Таксама міністр падзякаваў усім, хто рыхтаваў гэтую перамогу: «Я выдатна ўзяўся, колькі працы і энэргіі было затрачана на дасягненне такога выніку. Упэўненасць, дакладнае выкананне, работа з гледачамі, дакладна падобраны рэпертуар — каманда прафесіяналаў прадзюсарскага цэнтра «Спамаш» сур'эзна над гэтым працавала».

Таксама Анатолій Маркевіч зачытаў віншавальныя словы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі на адрас юнай арысткі, у якіх акрамя іншага было адзначана, што Ксенія «праславіла Беларусь, паказала ўсяму свету, якая ў нас таленавітая і працавітая моладзь, што любіць сваю краіну».

K

Газета —
рэгіёны —
чытач

■ — Пачынаецца працоўная паездка супрацоўнікаў міністэрства культуры ў Віцебскую вобласць. Будуць праведзены тэлефонныя лініі і прыёмы грамадзян, вызначыцца праблемы рэгіёна. Ці гатовы да падобнага візіту ў Глыбоцкім раёне?

Людміла Карніловіч, начальнік аддзела ідэалогіі, культуры і па справах моладзі Глыбоцкага раённага выканкама:

— Так, 22 кастрычніка прыём грамадзян і тэлефонную лінію правядзе ў Глыбоцкім міністр культуры Анатолій Маркевіч. Гэта добрая практыка — выйшла праблема рэгіёна на месцах. Хацелася б звярнуць увагу на патрэбу абнаўлення нашага аўтапарка. Заробкі ў раёне на ўзроўні агульнадзяржаўных па галіне, каля 600 рублёў у музей, клубах, бібліятэках. Спадзяюся, работа супрацоўнікаў міністэрства ў вобласці будзе плённая і паслужыць для таго, каб у далейшым зняць магчымыя недахопы ў сферы культуры ва ўсёй краіне.

■ — Існуе прапанова аб фінансаванні тэатраў Беларусі як з дзяржаўнага бюджэта, так і з уласна заробленых сродкаў. То-бок 50 на 50. Як вы думаеце, ці змогуць тэатральныя ўстановы паспяхова функцыянаваць пры падобным рашэнні?

Сяргей Гульчыц, дырэктар Гомельскага абласнога драматычнага тэатра:

— Лічу, што да кожнага тэатра патрэбна асобны падыход, бо не ўсім змога падасці падобная схема фінансавання. Справа ў тым, што тэатры адрозніваюцца па розных умовах: месцы знаходжання, выдаткі на гаспадарчай часткі, творчым складзе. Асабліва нельга прымаць такое рашэнне, пакуль будзе працягвацца эпідэмія каранавіруса. Вось, напрыклад, у нас ужо два гады дзейнічае запаўненне залы гледачоў толькі на 50%, і прэм'ер, якія асабліва карыстаюцца попытам, атрымоўваецца паказваць удвая менш. Але гэта не значыць, што адміністрацыя і артысты не хочуць зарабляць грошы. Перш за ўсё мы арыентаваны на гледача, каб для яго было даступна прыходзіць у тэатр.

■ — Як ва ўмовах няпростай эпідэмічнай сітуацыі праца галіны культуры Брагінскага раёна?

Сяргей Даўгулявец, начальнік аддзела ідэалогіі, культуры і па справах моладзі Брагінскага раённага выканкама:

— Канечне, мы прыкладаем намаганні на недапушчэнні распаўсюджвання інфекцыі. Мерапрыемства імкнемся не адмяняць, але прапануюем карыстацца маскамі і нават раздаем іх усім ахвотным. Абаязкова выконваем расадку ў «шахматным парадку». Ва ўстановах культуры ёсць магчымасць карыстацца антысэптыкамі. На інфармацыйных дошках размешчаны дадзеныя пра каранавірус. У Доме культуры кожны можа памерыць тэмпературу. Таксама тэмпературу штодня мераюць супрацоўнікі галіны, якія збольшага цалкам прышчэплены. З мерапрыемстваў выдзем анлайн-трансляцыі, прынамсі так было на свяце Дня маці, і прагледзілі былі. Такім чынам, работа галіны культуры Брагіншчыны не прыпыняецца.

Падрыхтаваў
Павел САЛАЎЕЎ

КУЛЬТУРА ШТОГІДНОВА ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛЯ ДАСУГУ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Выдаецца з кастрычніка 1991 года.

Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.
Рэдакцыйнае павяшчэнне № 637, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Галоўны рэдактар — КРЫВАНОС Аляксандр Паўлавіч; акадэмік сапрапар — Ксенія ПАДОЛЦАВА; рэдактар аддзела: Яўген РАЎІН; аглядальнікі рэдакцыі: Эмілер ЮРКЕВІЧ, Надзея БУНЦЭВІЧ, Надзея КУДРЭЙКА, Антон РУДАК, Павел САЛАЎЕЎ, Ілья СВІРІН, Юрый ЧАРНІКЕВІЧ, спецыяльны карэспандэнт: Пётр ВАЎЦЯКЕВІЧ, мастацкі рэдактар — Наталія ОВЭД.
Сайт: www.kimpress.by; E-mail: kultura@tut.by. Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чвэрць паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Рэкламны адрас: тэл. (017) 286 07 97, 334 57 41.
Выдавец — Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА».
Першы намеснік дырэктара — КРУШЫНСКАЯ Людміла Аляксееўна.
Прыёмная: (017) 334 57 41.
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, Чвэрць паверх. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 35.
Аўтары допісу паведамляюць прозвішча, поўнае імя і імя па бацьку, паштарны адрас (адрас пашпарта, адрас выдання, кім і калі выдадзены пашпарт, асабісты нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас. Аўтарскія рукапісы не рэзюмуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў.
*Матэрыял на правах рэкламы.
© «Культура», 2021. Наклад 2844. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамоўленасці.
Паўлісаная ў друку 22.10.2021 ў 18.00. Замова 2598.
Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»». 220013, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 79/1.
ЛП № 02330106 ад 30.04.2004.

Увага! Аб'ява!*

Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў» аб'явае конкурс на замяцэнне пасады прафесарска-выкладчыцкага складу:

- дацэнт кафедры рэжысуры;
- дацэнт кафедры скульптуры;
- дацэнт кафедры рэжысуры кіно і тэлебачання;
- дацэнт кафедры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і касцюма;
- старшы выкладчык кафедры жывапісу.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання аб'явы.

Заявы і дакументы, згодна з Палажэннем аб конкурсе, падаць на імя рэктара акадэміі на адрас: 220012, г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 81, аддзел кадраў, тэлефон: 366 93 41.

XXIV Міжнародны фестываль анімацыйных фільмаў "Анімаёўка-2021" пройдзе ў Магілёве з 25 па 27 кастрычніка. Месца правядзення цырымоннай адкрыцця і закрыцця фестывалю — кінатэатр "Радзіма", там жа будзе працаваць выстава конкурсу дзіцячай выяўленчай і дэкаратыўна-прыкладной творчасці "Тэрыторыя майстэрства і творчасці". Сёлета, дарэчы, з гэтай выяўленчай і падтрымкі таленавітых дзяцей і падтрымкаў павялічылася колькасць узростаў груп удзельнікаў гэтага конкурсу, а прымаць удзел у ім могуць дзеці ад 5 да 17 гадоў.

Надзея КУДРЭЙКА

Міжнароднае свята анімацыі ў Магілёве

Увогуле на конкурсы фестывалю 2021 года прадстаўлена 180 работ з 28 краін свету. Сярод новых краін-удзельніц — Паўночная Македонія і Егіпет. Ад Беларусі ў конкурсы заяўлены 31 фільм — большасць у дзіцячым конкурсе, але і ў асноўным конкурсе анімацыйных фільмаў удзельнічаюць тры служкі вы-

творчасці кінастуды "Беларусь-фільм", знятыя цягам апошняга года, і гэта ўсё работы мэтраў беларускага кіно: "Прэлюдыя і фуга" Ігара Воўчака, "Тошка і яго сябры. Ёсць кантакт!" Аляксандра Ленкіна і "Пра Дзідзі" Ірыны Тарасавой. Экспертная камісія, у складзе якой былі знамяні рэжысёры, кінакрытыкі, арганізатары фестывалю, скончыла працу 2 кастрычніка, і ў выніку ў конкурсы фестывалю

былі адабраныя 112 анімацыйных фільмаў з 19 краін. Услед за экспертнай камісіяй у рэжыме відэаканферэнцый пачалі працу кампетэнтныя журы, якія абвешчваюць пераможцаў 27 кастрычніка на цырымоннай закрыцця фестывалю "Анімаёўка-2021".

Па шматгадовай традыцыі старшынёй журы асноўнага конкурсу анімацыйных фільмаў стаў знакаміты расійскі рэжысёр Леанід Носыраў, у складзе журы — рэжысёр Алена Турава (Рэспубліка Беларусь), рэжысёр Патэй Сэмюэль (Швейцарыя), рэжысёр Эдвард Кульбаеў (Рэспубліка Казахстан). Журы конкурсу дзіцячай творчасці таксама традыцыйна ўзначальвае знакаміты беларускі рэжысёр Таццяна Кубліцкая. Журы конкурсу дзіцячай выяўленчай і дэкаратыўна-прыкладной творчасці сёлета ўзначаліў скульптар і мастак Сяргей Сотнікаў, выкладчык Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Конкурсныя і пазаконкурсныя фестывальныя паказы пройдуць у кінатэатрах "Чырвоная зорка", "Радзіма", "Космас" і "Ветразь". У сувязі з ускладненнем эпідэміялагічнай сітуацыі праграма падзей "Анімаёўкі-2021" значна скарацілася, тым не менш пройдуць два майстар-класы: рэжысёра і сцэнарыста Алены Туравай — "Таямніца музычнай шкатулкі" і выкладчыцы Магілёўскай школы выяўленчых мастацтваў Ларысы Будкевіч — "Стварэнне вобразаў ў анімацыі". 27 кастрычніка ў кінатэатры "Чырвоная зорка" адбудзецца творчае выступленне кампазітара, народнага артыста Беларусі Эдуарда Ханка "Музыка ў анімацыйным кіно".

K

Супрацоўнікі міністэрства культуры на чале з міністрам Анатоліем Маркевічам правялі суботнік у Беларускай дзяржаўнай музеей народнай архітэктуры і побыту. Выконвалі спадчывечна добрую і карысную справу: саджалі плодывыя дрэвы, а акрамя таго, прыбіралі апаляе лісце.

Павел САЛАЎЕЎ / Фота аўтара

Каб заквітнеў сад

Перад пачаткам працы работнікаў міністэрства сустрэлі аўтэнтчнымі песнямі. Потым навуковы супрацоўнік музея распавёў гісторыю садоў у Беларусі. Да сярэдзіны XIX стагоддзя ў сялянскіх садах не практыкаваліся, а былі яны пры шляхецкіх фальварках. Але ў пачатку XX стагоддзя з'яўляюцца вёскі, якія ўжо спецыялізаваліся на продажы садавіны. Дзякуючы Мікалаю Вавілаву і створанаму ў Лошыцы інстытуту раслінаводства з'явіліся гатункі дрэў, якія вырошчваліся на прыватных падвор'ях краіны.

Пасля невялікай размовы работа пачалася. Анатолій Маркевіч асабіста саджаў рад дрэўцаў. У яго ёсць свой дом з садом, жыццё і побыт беларускай вёскі міністр культуры ведае добра, таму да такой работы прывычны, больш за тое — любіць яе і шануе. Яшчэ будучы настаў-

нікам Анатолій Мечыслававіч саджаў школьныя сады. Потым і каля Брэсцкай крэпасці таксама высаджуваў дрэўцы, а цяпер у камандзіроўках міністр падыходзіць да іх, каб паглядзець, якія прыжыліся, дакрануцца і ўгадаць тых часы.

Яшчэ ў красавіку ў міністэрстве ўзнікла ідэя размясціць на тэрыторыі музея таксама і хатнік жывёл, дзе цяпер і зроблена.

Ірына Карповіч, начальнік упраўлення культуры і народнай творчасці, распавядае, што працаваць на свежым павет-

ры вельмі добра, бо гэта змена дзейнасці, а значыць, і актыўны адпачынак. У яе сям'і ёсць прысядзібны ўчастак, дзе растуць туй, вішні, а хутка з'явіцца і яблыні. А вось Альгерд Чарняўскі, начальнік аддзела па арганізацыі навукова-праектнага і

метадычнага забеспячэння міністэрства, распавёў, што ў яго бацькі ў Лагойскім раёне ёсць участак у 30 сотак, дзе растуць розныя віды дрэў.

Працаваў на пасадцы саджанцаў таксама і Андрэй Дзічкоўскі, кансультант фінансаво-эканамічнага упраўлення міністэрства. Мінутай суботай ён з супрацоўнікамі міністэрства культуры высаджуваў лес пад Стаўбцамі. Зараз таксама працаваў з калегамі на свежым паветры. Па яго словах, ён захацеў стаць у любімым музеі, дзе бываў неаднаразова на святах, не толькі госцем, але і крыху гаспадаром, зрабіўшы свой унёсак у калектыўную працу.

Застаецца дадаць, што надвор'е было сонечнае, спрыяльнае, і павольная справа пайшла на карысць усім.

K

"Восень у Завосці"

16 кастрычніка ў Музеі-сядзібе Міцкевічаў "Завоссе", філіяле Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, прайшоў літаратурна-музычны фестываль "Восень у Завосці". Наш карэспандэнт на падставе ўласных назіранняў, а таксама каментароў арганізатараў мерапрыемства ў наступным нумары распавядзе, як праходзіла гэта цікавае свята.

Партрэт Івана Луцкевіча, выкананы Анікітам Хатулёвым. 1914 год.

15 кастрычніка ў Нацыянальным мастацкім музеі стартаваў выставачны праект, прысвечаны 100-годдзю Віленскага беларускага музея імя Івана Луцкевіча, які, фактычна, з’яўляўся першым беларускім нацыянальным музеем, дзе была зроблена спроба сабраць і прадэманстраваць найлепшыя артэфакты беларускай мінуўшчыны і творы нацыянальнага мастацтва. Якім аказаўся лёс яго калекцыі і наколькі проста было сёння адшукаць і прадставіць публіцы гэтыя каштоўныя прадметы?

Антон РУДАК /
Фота аўтара

Музей паўстаў у 1921 годзе ў Вільні на аснове прыватных збораў Івана Луцкевіча — вядомага палітычнага і грамадскага дзеяча, археолага і краязнаўцы, аднаго з лідараў беларускага нацыянальнага руху пачатку XX стагоддзя, які стаяў ля вытокаў беларускай дзяржаўнасці. Ён быў вядомым як нястомны шукальнік сведчанняў беларускай гісторыі і этнаграфіі, ахвотна набываў і абменьваў іх для сваёй калекцыі, якую нездоўга да сваёй смерці ў 1919 годзе перадаў Беларускаму навуковаму таварыству.

У музеі былі сабраныя творы жывапісу, скульптуры, графікі, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, археалагічная, этнаграфічная і нумізматычная калекцыі, адзенне, мэбля, а таксама бібліятэка рукапісаў і старадрукаў. За час свайго існавання, з 1921 да 1945 года, музей, які размяшчаўся ў знакамітых віленскіх «Базыльянскіх мурах», зрабіў сапраўдным асяродкам беларускага жыцця Вільні і ўсёй Заходняй Беларусі, тут ладзіліся экскурсіі, лекцыі, творчыя сустрэчы з дзеячамі культуры. У гады нацыскай акупацыі супрацоўнікі музея перахоўвалі найкаштоўнейшыя артэфакты, ратуючы іх ад разрабавання акупантамі.

На жаль, у першыя пасляваенныя гады, у сувязі з тым, што Вільня апынулася ў складзе Літоўскай ССР, музей быў ліквідаваны, а яго калекцыі падзеленыя між музейнымі ды архіўнымі ўстановамі і бібліятэкамі саюзных рэспублік. Сёння рэчы і дакументы са збораў музея імя Луцкевіча знаходзяцца ў самых розных музейных і архіўных установах Беларусі, Літвы і Расійскай

Рэканструкцыя экспазіцыі Луцкевічаўскага музея.

У вас крашэнне народнай скарбніцы

Федэрацыі, многія артэфакты апынуліся ў прыватных зборах.

У Беларусі можна знайсці іх у калекцыях Нацыянальнага мастацкага музея, Нацыянальнага гістарычнага музея, Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа, Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь. Стваральнікі сённяшняга выставачнага праекта мелі на мэце паказаць усю разнастайнасць тых прадметаў са збораў музея Луцкевіча, якія зберагліся да нашых дзён у нашай краіне.

ПАМ’ЯТКІ ПАЧЫНАЛЬНІКАЎ

Выстава пачынаецца стэндам, прысвечаным асобе Івана Луцкевіча — тут можна пабачыць дакументы і артэфакты, звязаныя з яго жыццём шляхам і гісторыяй яго сям’і: гэта прыжыццёвы партрэт самога дзеяча, выкананы мастаком Анікітам Хатулёвым у 1914 годзе, фотаздымкі бацькі і сёстраў Івана Луцкевіча, а таксама бацькавы пагоны з часоў службы ў расійскай арміі ды мунштук самога Івана — паводле сведчанняў сучаснікаў, ён быў зацятым курцом. Як падкрэслівае куратар выставы, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела старажытнабеларускага мастацтва Дзмітрый Моніч, увесць гэты выставачны праект перадусім прысвя-

чаецца акурат ушанаванню заслуг Івана Луцкевіча, унёсак якога ў развіццё беларускай культуры і музейнай справы ў прыватнасці цяжка пераацаніць.

Наступны раздзел экспазіцыі дэманструе спробу рэканструкцыі інтэр’еру віленскага музея міжваенных часоў. Экспанаты змешчаны ў вялікай колькасці на адносна невялікай плошчы — так раней рабілася з-за нястачы прасторы, бо музей месціўся ў даволі абмежаваным памяшканні. Тут прадстаўлены этнаграфічныя матэрыялы, творы жывапісу і разьбяныя скульптуры, а таксама прадметы з археалагічнай калекцыі, якую збіраў разам з вучнямі Навагрудскай гімназіі Язэп Драздовіч.

Адметна, што ледзь ні чвэрць усіх вядомых сёння ў Беларусі музейных прадметаў з Луцкевічаўскага музея так ці іначай звязаныя з асобай славутага мастака — што, зрэшты, не здзіўна, бо ён працаваў там афармляльнікам. Дарэчы, па сада гэтая ў музеі была адной з трох, якія аплочваліся

Партрэт Максіма Танка, выкананы Пётрам Сергіевічам у міжваенныя гады.

(таксама як дырэктара і скарбніка), а рэшта людзей працавалі на грамадскіх пачатках. Акрамя графікі ды жывапісу Драздовіча, у экспазіцыі змешчаныя таксама партрэты міжваенных заходнебеларускіх дзеячаў, выкананыя іншым вядомым віленскім мастаком — Пётрам Сергіевічам.

КНИГА № 1

Можна пабачыць тут і інвентарную кнігу Луцкевічаўскага музея, запачаткаваную ў 1922 годзе — яна пазначаная нумарам адзін, што сведчыць аб існаванні некалі, як мінімум, другой часткі — але пакуль такі дакумент адшукаць не ўдалося. Кніга каштоўная не

толькі самім пералікам музейных прадметаў, але яшчэ і іх цікавымі замалёўкамі, якія сёння нафта дапамагаюць у справе атрыбуцкіх гэтых артэфактаў, расцяпушаных па фондах розных устаноў і краін.

Далёка не ўсе прадметы, якія можна пабачыць на выставе, унесены ў гэтую кнігу, але ў такім выпадку іх прыналежнасць да

музея Луцкевіча неабвержна пацвярджаецца альбо іх прысутнасцю на міжваенных фотаздымках з інтэр’ерамі музея, альбо адпаведнымі пячаткамі ці пазнакамі на саміх артэфактах. Адметна, што інвентарная кніга музея захоўваецца цяпер у Беларускаму дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва ў фондзе вядомага мастака Яўгена Куліка — праўдападобна, ён атрымаў яе ад некага са старэйшых каленскіх мастакоў, якія былі сведкамі ліквідацыі музея і пакапаціліся аб тым, каб захаваць такія важныя дакументы для будучыні.

ПРАБЛЕМА ПРАВЕНАНСУ

Разьбяная скульптура анёла. XVIII стагоддзе.

Верыфікацыя прадметаў са збораў музея Луцкевіча сёння выклікае пэўныя цяжкасці не толькі з прычыны страты рэшт інвентарных кніг. Справа ў тым, што музейныя артэфакты, прывезеныя пасля вайны ў Мінск з Вільні, да 1950-ых гадоў заставаліся неапрацаванымі і захоўваліся ў скрынях у Беларускаму дзяржаўным музеі вайны, дзе ў выніку былі выяўленыя камісіяй дзяржаўнага кантролю, якая выдала пастанову аб неабходнасці іх інвентарызацыі і паступовай перадачы ў іншыя музеі ды архівы.

Значная частка экспазіцыі адведзеная пад сакральныя прадметы — разьбяныя скульптуры і абразы XVII — XIX стагоддзяў. З іх атрыбуцкім усё таксама выйшла няпроста — прасачыць іх паходжанне даволі цяжка з той прычыны, што яшчэ ў савецкія часы такія артэфакты часта спісвалі яшчэ з Беларускага дзяржаўнага музея вайны, нібыта з прычыны іх кепскай захаванасці. Насамрэч, хутчэй за ўсё, прычынай таму было менавіта іх сакральнае значэнне — але, так ці іначай, пазней гэтыя творы трапілі ў зборы Дзяржаўнага мастацкага музея БССР, прычым з пазнакай, што яны, нібыта, былі знойдзеныя ў экспедыцыях.

Такія маніпуляцыі выглядаюць яшчэ больш інтрыгуючымі, калі ўлічыць, што, як стала вядома з архіўных дакументаў, у камісіях па спісанні ў Музеі вайны і ў прыёмцы гэтых прадметаў у Мастацкім музеі ўдзельнічалі адныя і тыя ж людзі. Праблема правенансу такіх артэфактаў надзвычай далікатная, але, як адзначае Дзмітрый Моніч, уздымаць яе і разгавяць старыя заадкай, безумоўна, варта, каб пазбягаць памылак папярэднікаў і спрыяць развіццю музейнай справы. Даследчыкаў чакае яшчэ багата цікавай і важнай працы на шляху росшуку невядомых сёння аскепкаў луцкевічаўскіх калекцыі і высвятлення іх сапраўдных лёсаў. Далучыцца да тэмаў гісторыі першага беларускага музея на выставе ў Нацыянальным мастацкім музеі будзе да 12 снежня.

Галаснік з гродзенскай Каложскай царквы. XII стагоддзе.

Скульптура «Вось Чалавек». XIX стагоддзе.

Музей удзячнай памяці

Крыпта Храма-помніка ў гонар Усіх Святых як гістарычнае сведчанне і сучасная ўдзячнасць

Кожны раз, калі спускаюся ў крыпту Храма-помніка ў гонар Усіх Святых і ў памяць пра ахвяр, выратаванню Айчыны нашай паслужыўшых, мне здаецца, што затоены прыцемак гэтай прасторы захаваўся яшчэ з тых часоў, калі яна была ў хрысціян падземнай галерэяй, месцам набажэнства і пахавання памерлых. А гэта шматвяковае адчуванне паветра стала яшчэ больш пераканаўчым. Тут, у прылеглых да крыпты памяшканнях агульнай плошчай 263 квадратныя метры, першай экспазіцыяй фактычна адкрыўся Музей Памяці. Ахвярная сутнасць гэтай памяці пераканальна ва ўсім, што бачыш і адчуваеш па-за ўсякімі часавымі межамі. Неспасцігальна блізкаюцца падзеі ўсіх войнаў, лакальных канфліктаў, тэхнагенных і прыродных катастроф. І не толькі тых, якія адбываліся ў Беларусі. Не забыта ахвярная сутнасць выканаўцаў вайсковых і службовых абавязкаў далёка за яе межамі. А гэта — часавая прастора ад XI да XX стагоддзя.

Музейнасць залаў, вядома ж, запатрабавала мініяшторнай дыярамнасці. Мы бачым яе ў нагадванні пра Грунвальдскую бітву 1410 года (удзел харугваў Вялікага Княства Літоўскага), пра Айчынную вайну 1812 года (бой 27-га пятохнага палка князя Івана Фёдаравіча Паскевіча ў вёсцы Салтанаўка Магілёўскай вобласці). Першая сусветная вайна прадстаўлена вучыльным боем у Смаргоні. Менавіта там супраць расійскіх воінаў упершыню была ўжыта газавая атака. Апошнім боем за вызваленне сталіцы Беларусі 3 ліпеня 1944 года прадстаўлена Вялікая Айчынная. Выбар падзей выдатна акцэнтаваны. Да таго ж дыярамае ўвасаблена ўзбагачана гукавымі модульмі, якія дазваляюць ілюстраваць аповед экскурсавода літаратурнымі творамі, дакументамі, дэталісамі на мовах арыгіналаў.

Тэматычная абазначанасць залаў сістэматызуе экспазіцыйную хроніку. Менавіта таму ў першай з іх сабраны матэрыялы пра страты Беларусі ва ўсіх асноўных войнах ад XI да XX стагоддзяў. Пры неабходнасці ўсё можна праілюстраваць кадрамі кінахронікі. Інфармацыйныя стэнды набылі форму праваслаўнага крыжа. І нават гэта — знак ахвярнасці, на якім не толькі лічбавы пералік загінуўшых беларусаў, але і фотакопіі дакументаў.

Звесткі пра ахвярную колькасць беларусаў значацца на інфармацыйных стэндах таксама ў форме праваслаўнага крыжа каларовай інфраграфіяй з калекцыяй, якая тлумачыць фотакопіі дакументаў і фотаздымкі па любым гістарыч-

Фрагмент залы "Наша памяць аб кожным загінуўшым сваячэнным".

Фрагмент залы, прысвечанай сусветным воінам.

ным перыядзе. Кожны з 12 стэндаў утрымоўвае інфармацыйны мультымедыйны модуль для праігравання арыгінальнай кінахронікі і іншых тлумачальных матэрыялаў. На два маніторы ў карпусах дыярам у цэнтральнай частцы залы падаецца фонавая інфармацыя. Яна змяшчае спісы палкоў з беларускімі назвамі, што прымалі ўдзел у бітвах на тэрыторыі Беларусі за перыяд XVIII—XX стагоддзяў.

Вельмі лагічна і тое, што асобная зала прысвечана беларускім святарам, якія ўдзельнічалі ў Вялікай Айчынай вайне. Не забыты і тыя, хто сталі ахвярамі рэпрэсій у савецкі час. Можна ўбачыць уборы праваслаўных святароў таго ваеннага перыяду...

"Наша памяць пра кожнага загінуўшага сваячэнным" — так тэматычна пазначана трэцяя зала музейнай экспазіцыі, якая ўвабрала не толькі хроніку страт савецкіх воінаў у гады Вялікай Айчынай вайны, але і тое, як увасоблена памяць пра іх брацкімі пахаванымі ў Беларусі і ў шматлікіх краінах Еўропы. Злавесны "Трасцянец" і іншыя канцэнтрацыйныя лагеры смерці. Унікальныя прадметы, якія належалі калісьці вязням. Некаторыя з экспанатаў знойдзены ў вёсцы Благаўшчына пад Мінскам падчас сельскагаспадарчых прап.

Інсталіяцыя "Сцяна Памяці" мае тры асноўныя тэматычныя

акцэнты. Адзін з іх сімвалізуе башкоўскую хату. Выява жанчыны — таксама сімвалічная ўвасабленне ўсіх жонак, маці, нявест, якія аддалі вайне сваіх самых дарагіх і каханых. Але гэта не беззастойная сімволіка. Дваццаць канкрэтных сведчанняў пра гібель абаронцаў Айчыны, закліканых на вайну з Беларусі. Тут жа, як пераможны вынік гэтай ахвярнасці, — дакументальная відэахроніка пра вызваленне еўрапейскіх краін савецкімі воінамі. Музейная пераканаўчасць ачувальная ва ўсім. Бачым фрагмент адной з калон берлінскага рэйхстага з надрапанымі на ёй урачыстымі фразамі пераможцаў, а побач — фотаздымкі нашых землякоў, якія пакінулі свае гістарычныя аўтаграфы ў 1945 годзе.

Уражвае дасканалая прадуманасць інсталіяцыі, названай надзвычай дакладна: "Мы перамаглі!" У сцяне, пераўтворанай у своеасаблівую карту Беларусі, кожнай вобласці адведзена ўласная тэматычная ніша. У іх — па-свойму ўнікальныя прадметы з сямейных архіваў загінуўшых воінаў.

Не менш інфармацыйна насычана і франтальная частка інсталіяцыі "Сцяна Памяці". Тут сабраны экспазіцыйныя прадметы з калекцыяй воінаў Беларусі і іншых краін. Гэта ў дадатак да зямлі, узятай на вечнае захоўванне ў крыпту Храма-помніка з іх магіл. Назаву толь-

кі знакамітага снайпера Фёадосія Смалычова, легендарнага танкіста Зіновія Калабанава, які нарадзіўся ва Уладзімірской вобласці, але жыў і пахаваны ў Мінску. Дарэчы, электронная база далзеных дазваляе многае даведацца пра нашых землякоў, што загінулі не толькі падчас Вялікай Айчынай. Даступнай стала для ўсіх наведвальнікаў і інфармацыя пра памятныя капсулы з зямлёй, узятай з самых трагічных і гераічных месцаў за межамі Беларусі. Вобразная сімволіка "Вечнай Памяці" красамоўная. Гэта лакалічны гарэльф з малюнкам прыспушчаных сцягоў і са скрывавамай

тое, што менавіта музей выдатна акцэнтнае праўдзівае прызначэнне храма, робячы яго велічым помнікам у гонар Усіх Святых і ў памяць пра ахвяр, выратаванню Айчыны нашай паслужыўшых. Менавіта адсюль зыходзіла і зыходзіць шмат агульнадзяржаўных ініцыятыў самага высокага духоўнага кішталту. Дарэчы, так і было задумана. Нагадаю, што па дабраславенню тагачаснага Патрыярха Алексія II Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка і Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт у прысутнасці членаў Урада, прадстаўнікоў грамадскасці і Узброенных Сіл заклалі капсулу з памятнай граматай і заснаванне Храма-помніка. Ён задуманы быў не толькі як сакральны будынак, але і як мемарыяльны комплекс. І першым знакам аб'екта яго стала адкрыццё крыпты пад галоўным алтаром храма. У ёй, як мы ўжо ведаем, збіралася зямля з месц гераічных і трагічных падзей Вялікай Айчынай вайны, а таксама адтуль, дзе былі найбольшыя ахвяры мірнага насельніцтва. Гэта стала шматгадовай праграмай дзеянняў для многіх энтузіястаў духоўнага адраджэння нашай гістарычнай памяці. Сёння асабліва відэаважна, што з'яўленне Незгасальнай лампады, устаноўка мемарыяльных дошак па перыметры, упляценне ў арнамент з плацінай імянаў загінуўшых робіць храм своеасаблівай кнігай народнай памяці.

Калісьці пры знаёмстве з настаіцелем Храма-помніка протаіерэем Фёдарам Поўным я сказаў публічна, што ўзвядзенне такой духоўнай прыгажосці — гэта яго геніяльная ідэя, геніяльна ўвасобленая, а цяпер яшчэ і выдатна напоўненая кожным днём нашага далёка не заўсёды прадказальнага жыцця. Спадзяюся, што зараз мае словы могуць п'ятарыць многія. Вось чаму з вялікай задавальненнем даведваюся аб вылучэнні на саісканне прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь "За духоўнае адраджэнне" аўтарскага калектыва па распрацоўцы навуковай канцэпцыі і мастацкай рэалізацыі пастаяннай тэматычнай экспазіцыі "Музей Памяці" ў крыпце Храма-помніка ў гонар Усіх Святых і актыўную гісторыка-паэтычную працу з матэрыяламі экспазіцыі, якая спрыяе зберажэнню і папулярнасці нацыянальнага гістарычнага і культурнага здабытку, свядзержэнню высокіх духоўных і маральных каштоўнасцей. Назаву прозвішчы намінантаў: настаіцель прыходу ў гонар Усіх Святых Мінскай епархіі Беларускай праваслаўнай царквы протаіерэй Фёдар Поўны, дырэктар дзяржаўнай установы "Беларускі культурны цэнтр духоўнага Адраджэння" Аляксандр Віктаравіч Госцеў, індывідуальныя прадпрыемльшчыкі, чалавек няспынных духоўных памкненняў Ганна Івануаўна Зайцава.

І ўжо нельга не думаць пра

зброяй. Кампазіцыя выканана беларускімі майстрамі з бронзы. Не забыты і ўдзельнікі занальных канфліктаў. Пра іх усхвалявана нагадваюць экспанаты з калекцыяй самога Храма-помніка, што належалі генералу М. І. Чаргінцу. Тут інфармацыйная насычанасць вельмі высокая. Можна паглядзець спісы загінуўшых. А гэта не толькі гэтай вайскоўцы, але і супрацоўнікі дзяржаўнай аўтаінспекцыі, Міністэрства ўнутраных спраў і Міністэрства надзвычайных сітуацый. Музейнымі экспанатамі сталі асабістыя рэчы ўдзельнікаў афганскіх падзей і ліквідатараў аварыі на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі. Пра іх таксама можна даведацца пайменна.

Адчуванне таго, што гісторыяй становіцца не толькі аддалены ад нас час, але і сённяшні, не пакідае нікога ў крыпце музея. Пра гэта мільвілі думаеш у яго чашчэўтай зале. Тут можна пазнаёміцца з асноўнымі этапамі ўзвядзення мінскага Храма-помніка ў гонар Усіх Святых.

Сваё музейнае жыццё па праве пачынаюць дакументы пра галы задуму і будаўніцтва. Унікальныя дадункі вышэйшых службовых асоб на храмавыя святы, эксклюзіўная суверенная прадукцыя самога храма прадстаўлены ў гарызантальных вітрынах са светлавымі ўстаўкамі. І ўжо нельга не думаць пра

Надзея КУДРЭЙКА

Віктар Тураў. Подых жыцця

Віктар Тураў (у цэнтры) на здымачнай пляцоўцы.

Віктар Тураў нарадзіўся 25 кастрычніка 1936 года ў Магілёве (пакінуў свет 31 кастрычніка 1996 года). Вось ужо 20 гадоў у гэтым горадзе адбываецца падзея з назвай “Тураўская восень” — у кінатэатрах паказваюцца знакамітыя фільмы рэжысёра, праходзяць творчыя сустрэчы і іншыя цікавыя мерапрыемствы. У 2003 годзе пад час аднаго з такіх кінатэатраў на фасадзе магілёўскага кінатэатра “Радзіма” была ўсталявана памятная дошка Віктару Тураву, і з тае пары ўсе “Тураўскія восені” адкрываюцца невялікім урачыстым мерапрыемствам менавіта ля яе. Так было і сёлета — 18 кастрычніка, калі “Тураўская восень” пачалася. Супрацоўнікі Магілёўскага кінавідапракату і навучэнцы СШ №1 Магілёва ўсклалі кветкі да памятнай дошкі, з прамовай выступіў член Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Касцяроў. Пасля ў кінатэатры “Радзіма” адбыўся паказ фільма “Людзі на балоце”, які быў зняты Віктарам Туравым у 1981 годзе паводле рамана Івана Мележа. У тых часы ў савецкім кінапракату стужку паглядзела больш за чатыры мільёны чалавек, а рэжысёр і тры актёры з фільма — Генадзь Гарбук, Юрый Гарабец і Алена Барзова — атрымалі Дзяржаўную прэмію СССР. Карціна “Людзі на балоце”, што ўваходзіць ва ўсе спісы лепшых фільмаў Беларусі, лічыцца адным з прыкладаў сапраўды нацыянальнага беларускага кіно. Увесь тыдзень у магілёўскіх кінатэатрах “Радзіма”, “Космас”, “Чырвоная зорка” і “Ветразь” паказваюцца і іншыя стужкі Віктара Турава. Праграма сёлета “Тураўскай восені” першапачаткова была трохі шыроўшай за простыя кінапаказы — планаваліся нават брэйн-рынг па кнізе і фільму “Людзі на балоце”, але яго, і іншыя мерапрыемствы даваліся адмяніць у сувязі з абвастрэннем эпідэміялагічнай сітуацыі.

“Я родом з дзяцінства” — адзін з самых славутых фільмаў майстра. А дзяцінства Віктара Турава было азмочана ваеннай трагедыяй. Вайну сям’я рэжысёра сустрэла ў Магілёве, але неўзабаве перабралася ў вёску. Бацька пайшоў у партызаны — зімою 1942 года немцы яго расстралялі, а Віктара з маці і сястрой адправілі ў Германію ў сямейны канцлагер. Пасля Перамогі хлопчык вярнуўся ў родны горад, паводле ўспамінаў — паўгода ледзь не пешшу яго дабіраліся дадому, а было яму тады толькі 10 гадоў. Такі трагічны вопыт у самым раннім узросце, несумненна, сфарміраваў рэжысёра як творцу, як мастака — самую лепшую яго фільмы менавіта пра вайну. Але ў нашым кіно Віктар

Тураў быў першым, хто пачаў расказваць пра вайну не з гераічных, манументальных пазіцый, а, напрыклад, праз эмоцыі і пачуцці дзяцей, праз лёсы людзей, што заставаліся ў тыле, праз трагедыі і гора, што неслы вайна чалавеку. І ва ўсіх рэтраспектыўных паказах былі і будуць і “Я родом з дзяцінства” (1966 г.), і “Цераз могілкі” (1964 г.), і “Вайна пад стрэхамі” (1967 г.), і “Сыны ідуць у бой” (1969 г.).

“Цераз могілкі” — дыпломны фільм Віктара Турава на заканчэнне рэжысёрскага факультэта Усесаюзнага інстытута кінематографіі, а ў 1994 годзе ЮНЭСКО ўключыла стужку ў спіс ста лепшых фільмаў свету пра вайну. Але міжнароднае прызнанне фільм атрымаў яшчэ тады, напрыкан-

цы 60-х. Знятая паводле аповесці Паўла Ніліна карціна пра беларускіх партызан мела аўтабіяграфічнае асэнне і ўсім тады была сустрэта як новая з’ява ў кіно: у цэнтры было не змаганне і перамогі партызан, а перажыванні людзей, што вымушаны былі жыць пад акупацыяй.

Гэтак жа і наступная карціна — “Я родом з дзяцінства” паводле сцэнарыя Генадзя Шпалікава — была не пра баі, а пра двух хлопчыкаў, якія ў прыфрантавым горадзе чакаюць сваіх родных з вайны і жадаюць помсціць ворагу. Стужка ўвайшла ў гісторыю і дзякуючы песням Уладзіміра Высоцкага, што ўпершыню прагучалі з экрану і зараз з’яўляюцца песнянай класікай — “На братскіх могілах”, “Холода, холода” і “Звезды”.

Ужо ў новым тысячагоддзі, калі праводзілася апытанне беларускіх кінакрытыкаў, “Я родом з дзяцінства” прызналі адным з лепшых беларускіх фільмаў за ўсю гісторыю нашага кінематографа. Так, на экраны фільм выйшаў ужо 55 гадоў таму! Зразумела, што ў тэхнічным плане вельмі многае састарэла і сучаснаму глядачу цяпер складана глядзець настолькі даўнія стужкі. Пэўны час таму Нацыянальная кінастудыя “Беларусьфільм” узялася за аднаўленне і рэстаўрацыю залатога фонду нашага кіно, і вось скончана праца над фільмам “Я родом з дзяцінства”. Першы паказ адноўленай версіі прымеркаваны да 85-годдзя з дня нараджэння рэжысёра і запланаваны ў Маскве ў рамках Дзён культуры Беларусі ў Расіі,

якія павінны прайсці з 31 кастрычніка па 3 лістапада.

Згаданыя фільмы — у абавязковай праграме любых рэтраспектыўных паказаў фільмаў Віктара Турава, але ж зняў рэжысёр больш за 20 кінастужак і на самых розных тэмы. Апошнія яго фільмы — “Чорны бусел” (1993 г.) пра вёску, пацярпелую ад Чарнобыльскай аварыі, і “Шляхціц Завалыня, ці Беларусь у фантастычных апавяданнях” (1994 г.) паводле твора Яна Баршчэўскага. У праграме магілёўскай “Тураўскай восені” ёсць і гэтыя два фільмы, і фільм-казка 1973 года “Гора баяцца — шчасця не бачыць”, і “Кропка адліку” — адзін з лідараў савецкага кінапракату 1980 года, пра дэсантнікаў. Неаднойчы на працягу кінатэатра ў Магілёве паказвалася дакументальная стужка, прысвечаная асобе і творчасці майстра, “Віктар Тураў. Подых жыцця”.

Беларускае тэлебачанне падрыхтавала сваю юбілейную праграму да 85-годдзя Віктара Турава. З 25 па 29 кастрычніка два разы на дзень у эфіры тэлеканала “Беларусь 3” будуць паказвацца ўжо згаданыя знакамітыя стужкі, а распачнецца рэтраспектыва паказам дакументальнага біяграфічнага тэлефільма Белтэлерадыёкампаніі “Майстар. Рэжысёр Віктар Тураў”. 25 кастрычніка праграма “Навіны культуры” прапануе размову пра рэжысёра з яго дачкай, таксама знакамітым беларускім рэжысёрам Аленай Туравой.

Музей гісторыі беларускага кіно плануе не толькі рэтраспектыўныя паказы, але да юбілею класіка сумесна з кінастудыяй “Беларусьфільм” рыхтуе ў сваіх сценах выставу “Віктар Тураў. Подых жыцця” (назва як перафраза назвы яшчэ аднаго знакамітага фільма рэжысёра 1982 года “Подых навалнішчы”), дзе можна будзе убачыць плакаты, эскізы, касцюмы, дакументы, фота і многае іншае, што тычыцца жыцця і творчасці Віктара Турава. Пачне працаваць выстава ўжо неўзабаве, але яе прэзентацыя будзе зладжана ў межах сёлеташняга міжнароднага кінафестывалю “Лістапад”, які пройдзе з 20 па 26 лістапада: 85-годдзе з дня нараджэння Віктара Турава стане адной з галоўных тэм фестывальных пазаконкурсных падзей і паказаў. Ужо вядома, што 23 лістапада ў Доме кіно пройдзе вялікі памятный вечар, на які збіруцца калегі майстра і прыхільнікі яго творчасці і дзе будзе паказаны фільм “Цераз могілкі”. Традыцыйна адзін з прызоў “Лістапада” носіць імя Віктара Турава.

“У кожнай карціне я спрабаваў паказаць сваё — што мне знаёмае і дарагое, што мною перажытае, — казаў Віктар Тураў. — Мне хацелася паказаць, як людзі мараш жыць у міры”.

На адкрыцці “Тураўскай восені — 2021” ля памятнай дошкі Віктару Тураву.

Атлантыда музыкаў-самавукаў

Ілья СВІРЫН

ВЫНІК ЗАХАПЛЕННЯ

Дыск складаецца з больш як паўсотні палых запісаў, самыя старыя з якіх зроблены Інай Назінай яшчэ на пачатку 1970-ых. Як распавядае ўдзельнік праекта фалькларыст Сяргей Лісіца, выбіраць іх давялося з больш як 500 трэкаў. А наогул матэрыялу даследчыца назапасіла мінімум пару соцень гадзін! Актыўны экспедыцыйны перыяд доўжыўся больш за 20 гадоў, і за гэты час быў назапашаны архіў з 350 бабін і касет.

Паслухаўшы запісы і пачытаўшы каментарыі да іх, можна зразумець, чаму, будучы выдатным акадэмічным музыкантам, яна аддала перавагу даследаванню творчасці гэтых самавукаў. Пэўна, не праз іх выканальніцкае майстэрства (тут профі, мабыць, выкажуча скептычна), а перадусім праз шчырае захапленне самімі асобамі музыкаў, іх самабытным унутраным светам. І менавіта гэтае сваё захапленне даследчыца імкнулася перадаць нам. Што ёй удалася зрабіць нават завочна ды апасродкавана.

Маючы ґрунтоўную музыкантаўскую адукацыю, Іна Назіна апісвала творчасць музыкаў-самародкаў з дапамогай наўрад ці вядомай ім прафесійнай лексікі. Але гэта метамова зусім не прыглушае арыгінал сваёй “разумнасцю” — наадварот, ставячыся да сваіх герояў з вялізным піетэтам, даследчыца рабіла ўсё, каб раскрыць іх унутраную самасць.

Праект дае ўнікальную магчымасць з тымі асобамі трохі пазнаёміцца. Вось, скажам, Іван Лычкоўскі з Чэрвеня, якому цяпер было б амаль 120 гадоў. Ён быў сапраўдным мультиінструменталістам, прычым не толькі ўмеў граць на паўтузіне інструментаў (дудка, жалейка, ражок, скрыпка, цымбалы, цытра...), але таксама і іх майстраваць. А яшчэ прымудляў блычкі-казкі з туквавым афармленнем (адна з іх ёсць на дыску). Распавядаць іх было каму: Іван Іосіфавіч доўгі час працаваў у дзіцячым доме.

СВІСЦЁЛ, ПЫШЧЫК, ЧАРОТКА...

Бадай кожны з народных музыкаў — хача б трохі чарадзей і візіянер. Прыкладам, цымбаліст Р.П. Шамак з Асіповіцкага раёна абавязкова трымаў інструмент на каленях — бо сьвярджаў, што адчувае вібрацыі інструмента, якія

Народная інструментальная музыка Беларусі

(палыхыя запісы І.Дз. Назінай)

перадаюцца ягонаму целу. А палескі пастух Іван Піцуха быў перакананы, што сваім граннем ён павялічвае плоднасць нівы і дастатак сваіх суродзічаў.

“Паводле ўяўленняў беларусаў, асоба Музыканта спрадвеку была акружана арэалам абранасці. Лічылася, што свой чарадзейны дар ён атрымаў ад продкаў (адсюль паходзіць азначэнне прыродны музыка), валодае, як ніхто іншы, звышнатуральнай сілай уздзеяння на ўвесь жывы і нежывы свет, здольны несіці людзям радасць і веселасць, уваходзіць у лік чараўнікоў”, — піша даследчыца.

Магія і побыт сплітаюцца ў гэтых постацях вельмі шчыльна — як і наогул у традыцыйнай культуры. Музыкант у вёсцы — яшчэ і важная сацыяльная функцыя. Гэта сёння мы патанам у моры дармовага маскультывага кантэнту. Талы ютуба не было, і настрой на вяселі, праводзінах ці проста вячорках найперш залежаў ад канкрэтнага чалавека. І яму трэба было ўмець намацаць на сваёй скрыпачцы тыя струны, якія прымусяць грамаду плакаць або кідацца ў скокі. А калі дадаць да скрыпкі губны гармонік, як рабіў Станіслаў Маленчык са Шчучына, дык усё гучала як цэлы аркестр!

Стаўленне да інструментаў у народных музыкаў было асаблівае: пагатоў, рабілі іх нярэдка самі, сваімі рукамі. І гэта быў таксама ў нечым магічны працэс. “Многія музыканты ў сваіх размовах адзначалі, што ў музычных інструментаў ёсць штосці патаемнае, што яны жывыя, бо ў іх ёсць душа і галоўнае — голас, гук. Таму яны, падобна да чалавека, здольныя сляваць, саварыць, раскаваць, плакаць і нават крычаць”, — піша Іна Назіна. Нярэдка скрыпку нават клалі ў труну да свайго гаспадара — каб яму нясумяна было ў іншасвеце.

Пры гэтым інструментарый народных музыкаў вельмі разнастайны ды вынаходлівы. Гэта для нас, прафанаў — дудка і ўсё. А самарэч іх разнавіднасцяў просьма: свісцёл, пышчык, чаротка, ражок...

— Для Іны Дзімітрыеўны было вельмі важна зафіксаваць найгрышы на такіх архаічных

Зборнік “Народная музыка Беларусі” з’явіўся зусім незадоўга да адыходу ў вечнасць яго ўкладальніцы — знакамітага музыколога Іны Назінай. Дыск мае невялікі наклад, і дасягне ён, мяркуючы па ўсім, толькі вузкага кола тых, хто ўсур’ёз цікавіцца фальклорам. Хаця ўвагі ён варты. Бо слухаючы найгрышы і чытаючы ґрунтоўныя каментарыі, ты адкрываеш для сябе не надта засвоены пакуль большасцю феномен беларускай культуры. Калі народныя спевы кожны з нас у той ці іншай меры ведае, інструментальная музыка чамусьці застаецца незаслужана абдзеленай увагай. А гэта — таксама Кляндайк.

Цымбаліст Мікалай Анушонок страціў у вайну руку па локаць і граў з дапамогай пратэзу.

Іван Лычкоўскі грае на самаробным язычковым ражку.

Віртуоз з Лельчыцкага краю Міхаіл Шкадун.

інструментах, — кажа Сяргей Лісіца. — Бо раней у акадэмічных колах нічога пра іх не ведалі.

А яшчэ ёсць вуслі — адмысловыя губны гармонік. Часам у ход ішло і хатняе начынне: чыгуны, чапалы, талеркі...

Як падкрэслівае даследчыца, народная музыка ніколі не была рэччу ў сабе: яна запазывалася ўсё, што толькі траплялася на вуха. Іна Назіна адзначае ў ёй

водгаласы рускіх ваенных маршаў кштатту “Развітанне славянкі”, польскіх гімнаў, яўрэйскага фальклору, балгарскіх песень... А той самы “чалавек-аркестр” Станіслаў Маленчык уключаў у свой рэпертуар нават экзатычнае танга! Гучыць вельмі жарсна!

Зрэшты, чаму тут здзіўляюцца? Як піша даследчыца, у рэпертуары народных музыкаў быў і джазавы “Тустэп” — на дыску

ёсць яго выкананне на скрыпцы! Як выявілася, на Беларусі заакаянскі танец добра прыжыўся ды паўсюль называўся па-свойму: дзесьці “Лысы”, дзесьці “Муха”, дзесьці “Зялёная роща”, дзесьці “Дзевачка Надзя”, а дзе-нідзе — чамусьці “Паршійны”.

Але яшчэ часцей крыніцай натхнення была сама прырода. Іна Назіна выдзяляе ў творчасці народных музыкаў асобны жанр: гукаперайманні. І цытэе скрыпача і дудкара з-пад Асіповічаў М. Капейку: “Музыка, як і музычныя інструменты, барэцца з Прыроды, з жыцця Чалавека, а жыццё Чалавека ўваходзіць у Прыроду”.

На дыску некалькі цікавых гукаперайманняў. Скрыпач (або, як іх называюць на Магілёўшчыне, скамарох) Пётр Жаканаў на сваім інструменце спрабуе адлюстраваць вецер, што гуляе ў полі. А яго калегі са Століншчыны М. Семянчук і І. Дранец імітуюць смыхкамі пошчакі салаўя.

ПАКУЛЬ ПАМЯЦЬ ЖЫВАЯ

Бадай нікога з тых, хто гучыць на дыску, ужо няма ў жывых — як і большасці іх слухачоў. На вясковыя вячоркі цяпер мала дзе збіраюцца — хача нават я іх яшчэ заспеў. Народная музыка і яе натуральнае жыццёвае атачэнне падаецца той Атлантыдай, якая няўхільна пагружаецца на дно.

— Заняпад пачаўся яшчэ з канца 60-ых, — распавядае Сяргей Лісіца. — Савецкая ўлада часта ўспрымала такіх музыкаў як людзей непадкантрольных — пагатоў, яны ж атрымлівалі “непрацоўныя даходы”. Плюс электрыфікацыя вёскі, з’яўленне радыё і тэлебачання, ўсё большы ўплыў гарадской культуры... Часам наўпрост на архіўным запісе чуеш голас дачкі або ўнучкі музыкі: “Ой, дзед, а што гэта ты граеш такое нямоднае?”.

І, на жаль, Атлантыда знікае амаль бяследна: звестак пра тых музыкаў, што прадстаўленыя на дыску, у Сеціве амаль не знойдзеш. Што ні кажы, а простыя людзі наогул вельмі рэдка трапляюць у гісторыю. Даследчыцкі праект Іны Назінай у пэўнай меры выпраўляе гэтую несправядлівасць. Аўдыястужка зафіксавала музыку, фотакамера — твары...

Прычым сам дыск — адно толькі вяршыня айсбергу. Толькі гэтая даследчыца запісала не меней за дзве сотні народных музыкаў. Можна сабе ўявіць, які пласт цікавага матэрыялу чакае папулярызаванні.

Хочацца верыць, альбом, які неўзабаве будзе даступны і ў Сеціве, стане штуршком для рэгіянальных краязнаўцаў, для раённых металычных цэнтраў і рупліўцаў-бібліятэкараў. Натхніць іх сабраць паабелы звестак пра свае таленты ды папулярызаванне іх. Пакуль гэта яшчэ не пазна, пакуль памяць жывая.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ

УСЁ ДОБРАЕ — АД МАЦІ

Як паведамляе наш сталы аўтар Андрэй Стручанка, днямі ў аграгарадку Мазалава Віцебскага раёна прайшоў канцэрт “За ўсё табе дзякую”, прысвечаны Дню маці. Пралагам да святаго мерапрыемства быў міні-спектакль “Зорны хлопчык” у выкананні ўдзельнікаў тэатральнага калектыву “Вобраз” (кіраўнік Алеся Бекішава).

Да Дня маці бібліятэкі Астравецкага прынялі ўдзел у абласным чэленджы #МамеАрт і парадвалі сваіх любімых і дарагіх матуль вершамі, самаробнымі паштоўкамі, сувенірамі. Як напісала на рэдакцыйную пошту бібліятэкар Астравецкага раённай бібліятэкі Вольга Заянчкоўская, у гонар мілых мам Міхалішкаўская сельская бібліятэка правяла ўрок-прызнанне. Бібліятэкар Вольга Багдановіч расказала дзецям пра тое, як важна праяўляць пачуццё любові, павагі і клопату да матуль і бабуль не толькі ў святочны дзень, але і ў паўсядзённым жыцці. Акрамя таго, бібліятэкар прапанавала зрабіць прыгожыя паштоўкі з цёплым пажаданнямі і ўручыць іх дома сваім матулям.

А ў Варнянскай сельскай бібліятэцы Астравецкага раёна прайшла акцыя “Павіншуй маму”. Дзеці аматарскага аб’яднання “Добрае сэрца” падпісалі паштоўкі сваім мамам і павіншавалі іх з самымі цёплымі святамі і з пажаданнямі здароўя, усмешак і добрага настрою. У гэты дзень у бібліятэцы была падрыхтавана прэзентацыя “Усё светлае — ад сонца, усё добрае — ад маці”.

У Дзень маці ў Жодзінскай цэнтральнай гарадской бібліятэцы віншавалі матуль, як супрацоўнікаў, так і наведвальнікаў бібліятэкі. Для іх, піша нам Ірына Хіловіч, была падрыхтавана літаратурна-музычная праграма “Сёння матулін дзень”, у аснову якой леглі лісты да маці і вершы пра матку беларускіх паэтаў і пісьменнікаў.

“Атрымалася сапраўды шчыра сардэчна споведзь сыноў перад сваімі матулямі на фоне іх фотаздымкаў”, — піша нам аўтарка допісу. — Міхась Пазнякоў, напрыклад, называе сваю матулю Марыю Еўдакімаўну “маё сонца, і песня мая, і вясна” ў вершы “Незвычайна матулі”, Максім Танк у вершы “Рукі маці” праслаўляе рукі сваёй матулі Домны Іванаўны, ад якіх, быццам ад сонца, цяпле ў хаце і ў сэрцы. Уладзіміру Караткевічу ж карцела назваць душу сваёй маці Надзея Васільеўна, якую ён параўноўвае з кветкай у вершы “Матчына душа”.

Дзень маці і “Масты надзей”

Сярэдзіна кастрычніка — гэта, ужо традыцыйна, шматлікія імпрэзы з нагоды Дня маці. Менавіта пра гэтыя святы пераважна і расказвалі аўтары тых лістоў, што прыходзяць цяпер на пошту “К”. Але ж, зразумела, былі ў нашай рэдакцыйнай “скарбонцы” і допісы пра іншыя адметныя ды цікавыя мерапрыемствы, што ладзяцца ў многіх кутках Беларусі. Пра ўсё гэта — у традыцыйным аглядзе тыднёвай пошты “К”.

Шмат цёплым лістоў адрываў сваёй маці Акуліне Андрэеўне Рыгор Барадулін. Паэт, дарчы, і сам імкнуўся захаваць усе матуліныя пісьмы і паштоўкі, лічачы, што гэта самы дарагі скарб, што застаўся ад яе. А Уладзімір Ліпскі перад сваёй матуль Марыяй Адэмаўнай спявае і вершы, што ад гэтай споведзі цяжка паяздэлак стане лягчэйшым”.

Яшчэ адзін ліст — з Ашмянаў. 13 кастрычніка ў гарадской бібліятэцы горада Ашмяны была арганізавана акцыя-віншаванне “Матулін дзень у бібліятэцы”, прымеркаваная да Дня маці. У гэты дзень, піша нам загадчык бібліятэкі Людміла Зарэцкая, супрацоўнікі ўстановы ўручалі карыстальнікам паштоўкі-напаміны “Не забудзь павіншаваць маму!”, на адвароце якіх былі напісаны вершы для мам.

ЦУКЕРКА ЛЕПШ ЗА ЦЫГАРЭТУ

Цяпер перайду да іншых мерапрыемстваў, што прайшлі днямі ў розных кутках Беларусі. Так, 17 кастрычніка ў сельскай бібліятэцы аграгарадка Мураваная

Ашмянскага раёна Гродзенскай вобласці прайшла акцыя “Кінь цыгарэту — з’еш цукерку”. Бібліятэкар з валанцэрамі хадзілі і раздавалі ўсім ахвотным цукеркі з просьбай адмовіцца ад курэння хоць бы на адзін дзень, інфармавалі пра тое, колькі і гіне ад гэтай згубнай звычкі.

Як напісала нам бібліятэкар аддзела бібліятэчнага маркетынгу Ваўкавыскага раённай бібліятэкі Таццяна Мядзведзева, ва ўсіх бібліятэках раёна былі арганізаваны выставы да Года народнага адзінства. У раённай бібліятэцы, напрыклад, размешчана інфармацыйна-пазнавальная выстава, дзе экспануецца літаратура пра Беларусь, яе гісторыю і дасягненні ў эканоміцы ды сацыяльнай сферы. “Падборка выданняў дазваляе ў храналагічнай паслядоўнасці пазнаёміцца з асноўнымі этапамі развіцця незалежнай беларускай дзяржавы з часу з’яўлення да нашых дзён, малое дэталёва партрэт беларускага грамадства, які пачаў

фарміравацца ў далёкім мінулым і ў рамках сучаснага свету”, — зазначае аўтар допісу.

Не можам не расказаць пра тое, што 9 кастрычніка ў Мастоўскім раённым цэнтры культуры адбыўся абласны фестываль дзіцячай эстраднай творчасці “Масты надзей”. Фестываль з 20-цігадовай гісторыяй, з пэўнымі вехамі і падзеямі ў творчым жыцці вялікай колькасці калектываў і выканаўцаў. Першы ў Гродзенскай вобласці фестываль такога кірунку, які даў штуршок для “нараджэння” падобных конкурсаў у іншых рэгіёнах Гродзеншчыны, а таксама заснавання дзіцячых эстрадных студый.

“У конкурснай праграме фестывалю прынялі ўдзел лютыя дзіцячыя эстрадныя калектывы вобласці, індывідуальныя выканаўцы, вядучыя канцэртныя праграмы ад 6 да 17 гадоў”, — напісала нам вядучы матэрыял па вакальна-харавым жанры Гродзенскага абласнога металычнага цэнтры народнай творчасці Ала Варабей.

На святочна аформленай фестывальнай сцэне

Подпісы да фота:

- 1 Канцэрт з нагоды Дня маці ў аграгарадку Мазалава.
- 2 Акцыя пад назвай “Кінь цыгарэту — з’еш цукерку” ў аграгарадку Мураваная Ашмянка.
- 3 Выстава да Дня маці ў Міхалішкаўскай бібліятэцы.
- 4 Падчас абласнога фестывалю дзіцячай эстраднай творчасці “Масты надзей”.

выканальніцкае майстэрства прадэманстравалі больш за 350 дзяцей. Усе канкурсанты атрымалі дыпламы і прызы. Пераможцы абласнога фестывалю дзіцячай эстраднай творчасці “Масты надзей” будуць унесены ў банк даных маладых выканаўцаў Гродзенскай вобласці і рэкамендаваны да ўдзелу ў абласных канцэртах, у рэспубліканскіх і міжнародных фестывалю і конкурсах.

“ФАРБЫ ЖЫЦЦЯ” І ЮБІЛЕЙ

“Фарбы жыцця” — так называецца выстава сямейнай творчасці, якая адкрылася ў Лідскім аддзеле рамёстваў і традыцыйнай культуры. На ёй экспануюцца танныя работы заснавальніцы творчай дынастыі Генуэфы Волчак, а таксама карункі яе дачкі Адэлі Кодзік, лапікавае шышчэ ўнучкі Ірыны Дыдышка і малюўнічы пейзажы ўнучка Генадзя Кодзіка ды карціны і вырабы з гліны, створаныя праўнучкай Кацярынай Дыдышка. Кожны ўдзельнік выставаў — сапраўдны творца са сваім светапоглядам і непаўторным мастацкім бачаннем, што беражліва гадавалася і развівалася ў асяроддзі сваякоў-аднадумцаў.

І апошняе. Як паведамляецца ў чарговым лісце на адрас “Культуры”, днямі Дзяржынскі ГДК ярка адзначыў свой 60-гадовы юбілей. На працягу дзвюх гаўдзін глядачоў радалі любімыя артысты, чый лёс быў трывала звязаны са сцэнай роднага Дома культуры. Усе калектывы Дома культуры падрыхтавалі свае ўнікальныя, “фірмовыя” нумары, якія разам увасобілі ў насьцяганую і рознабаковую праграму. Так, ансамбль народнай музыкі “Спадчына”, студыя эстраднай песні “Красавік”, ансамбль народнай песні “Карагод”, харэаграфічны ансамбль “Альянс”, салісты Наталля Галак, Вольга Дубоўская, Дзміс Лысь і многія іншыя расказвалі глядачам пра самае важнае на дове музыкі.

“Па добрай традыцыі дырэктар Таццяна Чаган уручыла ўзнагароды ў намінацыі “За творчую адданасць” ГДК дуэту Алены і Андрэя Ліпскіх, якіх музыка звязала не толькі ў творчасці, але і ў сямейным жыцці, а таксама ў намінацыі “За адданасць і вернасць роднаму ГДК” Ігару Крыловічу, які адпрацаваў у Доме культуры больш за 20 гадоў. Асаблівай узнагароды быў удастоены Валерый Заапаев, вядомы глядачам у амплуа юнага вядучага на шматлікіх мерапрыемствах ГДК”, — паведамляецца ў лісце.

Акрамя таго, Таццяна Чаган выказала вялікую ўдзячнасць працоўным калектывам Дзяржынска за іх прызнанне і сталасць у выбары ўстановы культуры, а таксама ўручыла прыз пераможцам конкурсу “Глядач года” — абанэмент на бясплатна наведванне мерапрыемстваў ГДК гэтага сезона.

Беражыце сабе, дарагія чытачы! Сустрэнемся праз тыдзень.

У апошнія гады ў бібліятэкараў Гродзенскага раёна з'явіліся новыя формы работы. Сярод іх ёсць і ай-стопер, і дэмаціка, і флэш-бук ды многія іншыя.

Так, зусім нядаўна ў бібліятэкараў Гродзенскага раёна з'явіліся новыя формы работы пад прывабнымі назвамі ай-стопер і дэмаціка.

Ай-стопер — гэта яркі, неардынарны элемент, які вылучаецца, прыцягвае ўвагу. Таму бібліятэкары вырашылі ўвесці гэтую форму працы ў сваіх бібліятэках для прыцягнення ўвагі да кнігі і папулярнага чытання.

Цяпер можна сказаць, што ай-стопер не толькі затрымлівае погляды наведвальнікаў бібліятэкі, а і з'яўляецца таксама бясплатнай крэатыўнай фотазонай, дзе можна зрабіць маляўнічыя фатаграфіі. Напрыклад, у Свідзельскай гарадской бібліятэцы сямейнага чытання стварылі двух'ярусны "торт" з кніг. Падрыхтаваны "торт" карыстаўся вялікай папулярнасцю, упершыню яго прэзентавалі на свяце, прысвечаным Дню бібліятэкі. Наведвальнікі Путрышкоўскай сельскай бібліятэкі рабілі фота ў самаробнай бібліятэцы, фасад якой складаецца з кніг, а дах — з часопісаў. А ў Гожскай сельскай бібліятэцы гэтай сустрэчай чытач на крэсле, створаны з кніг. Свае крэатыўныя знаходкі былі і ў іншых бібліятэках Гродзенскага раёна.

Яшчэ адна новая форма работы — гэта дэмаціка. Бібліятэкары выдзелілі адзедз у бібліятэцы, дзе карыстальнікі пакідаюць свае ўласныя творчыя работы. У Путрышкоўскай сельскай бібліятэцы і Адэльскай сельскай бібліятэцы дзеці пакінулі свае малюнк, прысвечаныя Году народнага адзінства. На мерапрыемствах, прысвечаных Дню Святога Ва-

Ад ай-стопера да флэшбука

Новыя формы работы бібліятэкараў Гродзенскага раёна

QR-квэст Свідлач.

Гожская сельская бібліятэка.

Паштоўкі для мамы.

лянціна, 8 сакавіка, Дню маці ўдзельнікі пакідаюць свае работы ў выглядзе паштовак, якія робяць сумесна з бібліятэкарамі.

Яшчэ адна новая форма — бібліяперфоманс, які бібліятэкары робяць з мэтай ажывіць герояў казкі пры дапамогі тэатралізацыі і сумесных дзеянняў, а таксама, каб выклікаць цікавасць да твораў у маленькіх чытачоў. Для ўдзельнікаў мерапрыемстваў бібліятэкары рыхтуюць тэатралізаваныя паказы ў касцюмах казачных герояў. У Свідзельскай сельскай бібліятэцы часты госьць — Нязнайка, у Свідзельскай гарадской бібліятэцы сямейнага чытання — Мікі Маўс. Работнікі аўтабібліятэкі традыцыйна ладзяць акцыі ў Новага Года ў касцюмах Дзеда Мароза і Снягуркі, а на калядкі далучаецца яшчэ і каза.

Ад традыцыйных выставаў бібліятэкары таксама перайшлі на новы фармат, які ў апошнія гады набыў папулярнасць сярод чытачоў, — гэта бібліясунка. Так, бібліятэкары развешваюць на дрэвах вяртоўкі, на якія з дапамогай прышчэпак прымацоўваюць фатаграфіі або малюнк. Гэтак жа, дзякуючы бібліясунцы, бібліятэкары ладзяць конкурсы на лепшы малюнак ці фатаграфію.

Магавы штурм "Міф ці праўда" — гэта новая для ўдзельнікаў гульня, якая ўяўляе з сябе таблічку, дзе з аднаго боку заданы пытанні, а з другога боку можна адразу ж даведацца адказы. Пытанні падрыхтаваны для разнаўзроставаў удзельнікаў. Названая гульня ўзнікла сёлета і з самага пачатку пачала карыстацца вялі-

кай папулярнасцю сярод наведвальнікаў на імпрэзах Аўгустоўскага канала, на акцыі "Мы — за чытаючы аграгарадок" на свяце ваказала ў аграгарадку Парочка, а таксама на іншых мерапрыемствах, зладжаных да значнага дэталю.

Яшчэ адна новая інтэлектуальна-забаўляльная гульня — гэта квэст і QR-квэст. Гульня, як правіла, заснаваная на адным або некалькіх мастацкіх творах, яна мае сцэнарый, маршрут і пэўныя правілы. Удзельнікі гульні адпраўляюцца па шлядах галоўных герояў твораў, па маршрутах памятных месцаў, мясцінах Беларусі ці роднага краю, горада ці населенага пункта.

QR-квэст — гэта інтэрактыўная гульня, у якой заданні і загадкі зашыфраваныя ў QR-кодах. Напрыклад, бібліятэкар Свідзельскай сельскай бібліятэкі правіла падобную гульню, падчас якой удзельнікі адправіліся ў падарожжа "Загадкі маёй Радзімы". На кожнай станцыі QR-квэста аматараў гульні чакаў персанальны код з асабістым заданнем. Падарожжа з дапамогай мабільнага тэлефона, з яркімі і пазнавальнымі малюнкамі вельмі спадабалася ўсім удзельнікам мерапрыемства.

А вось бібліятэкары, якія выдучаюць у Instagram, выкарыстоўваюць новую форму работы пад назвай флэшбук. Ён прадстаўляе сабой кніжны флэшмоб у Інтэрнэце, знаёмства з выданнямі па фрагментах тэксту ў Instagram. Бібліятэкары знаёмяць падлічыкаў з цікавымі кнігамі з дапамогай цытат, фатаграфіямі розных выданняў, дзеляцца сваімі эмоцыямі ад чытання той або іншай кніжнай навінкі.

Карына ОШВА,
галоўны бібліятэкар
па арганізацыйна-маркетынгавай
дзейнасці інфармацыйна-
бібліятэчнага аддзела
Гродзенскага раённага
культурна-інфармацыйнага
цэнтра

Работнікі культурнай сферы — частка беларускай інтэлігенцыі, якая, як ніхто іншы, усведамляе высокую місію культуры ў грамадстве. У ганаровым імёнаславе нараджэнцаў Бярэзіншчыны значыцца заслужаныя работнікі культуры Беларусі Усевалад Фёдаравіч Жукоўскі, для каго служэнне культуры было эсэсам і стылем усяго жэнца.

Нарадзіўся зямляк 24 чэрвеня 1924 года ў мястэчку Пагост — буйным населеным пункце бярэзінскага краю (на той час тут пражывала 1200 жыхароў). Бацька і дзед выраблялі скрыпкі, былі скрыпачамі-самавучкамі. Ні адно вяселле ў наваколлі не абыходзілася без іх мажорнай музыкі. Скрыпка спявала, вяртала да вяселосці людзей.

Вяскове жыццё маленькага Усевалода запаланіла працай з ранніх гадоў, ды хлопчык змалку выказваў прыроднае музыкальнае дараванне. Ён замілоўваўся бацькавым іграннем на скрыпачцы. Умеў слухаць птушак. У пошуме ветру і шамаценні лістоў на бярозках адчуваў розныя мелодыі...

Заручоны з культурай

У самым пачатку яго маладога лёсу загучалі самыя нізкія трывожныя акорды, якія прадзюжыліся на акарычнай ноте. Калі Усевалоду споўнілася 17 гадоў, грывнула Вялікая Айчынная вайна і адразу ахапіла юнака сваімі вогненнымі сполахамі, на канавала суровую дарогу. Разам з бацькам ён апынуўся ў эвакуацыі ў Сталінградскай вобласці. Як толькі Жукоўскаму споўнілася 18 гадоў, ён быў прызваны

ў армію. Хлопец стаў курсантам 25-га вучэбнага палка ў г. Курган Чалябінскай вобласці. У лютым 1943 года служыў рыльстам 2-га Заходняга танкавага палка ў г. Ніжні Тагіль. Летам 1943 г. прайшоў праз гарніла баёў на Курскай дузе, дзе адбылася бітва з фашыстамі, якой не было роўных па жорсткасці і напору.

Усевалад быў паранены і апынуўся ў шпіталі на Палтаўшчыне. Пасля выздаравлення служыў у 89-ым гвардзейскаму палку 28-ай гвардзейскай Харкаўскай стралковай дывізіі 3-ага Украінскага фронту, потым вучыўся ў вучылішчы, і зноў ваяваў. З арміі Жукоўскі дэмабілізаваўся вясной 1947 года. Узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі і шматлікімі медалямі.

У мірны час Усевалад Жукоўскі не парываў з музыкай — скончыў Мінскае музыкальнае вучылішча. Пазней былі праца ў сімфанічным аркестры Белдзяржфілармоніі, выкладчыцкая дзейнасць у Нясвіжскім педвучылішчы, агульнаадукацыйных школах, клубных установах. З лютага 1960 года Жукоўскі ўзначальваў Мар'інагорскую дзі-

цячую музыкальную школу, з'яў адказнасць за вялікія калектывы выкладчыкаў і навучэнцаў. Працаваў дырэктарам 24 гады да выхаду на пенсію. Пры ім школа год ад года набірала моц і значнасць, адкрываліся новыя класы. На заслужаны адпачынак У. Ф. Жукоўскі пайшоў з добрым сэрцам, перадаўшы працоўную эстафету маладым пераемнікам.

У Беларусі і за яе межамі У.Ф.Жукоўскага ведаюць як адмысловага майстра народных інструментаў. Ён прымножыў інструментальныя традыцыі Беларусі. За ўсё творчае жыццё ім створана 85 скрыпак, 37 альтуў, 18 лір, 3 цымбалаў, мноства дудак, жалеек, класічнага гітара, некалькі басэтыяў. Сваю першую скрыпку майстар змайстраваў у Нясвіжы ў 1953 годзе. На яе выработ прыйшлося затраціць каля 2 месяцаў штодзённай карпатлівай працы. Корпус скрыпкі быў выраблены з елкі, іншыя дэталі — з ясеня.

Цікавы факт: у 1974 годзе Жукоўскі змайстраваў для ансамбля "Песняры" забытую на той час ліру. Для выбітнага фальклорнага ансамбля "Крупіцкія музыкі"

стварыў цэлую палітру старадаўніх музыкальных інструментаў, якія гучалі пад час іх гастролі ў Германіі, Югаславіі, Польшчы, Галандыі, Італіі, Францыі і Японіі. Вырабленыя майстрам музыкальныя інструменты і сёння гучаць у знакамітых беларускіх калектывах "Харошкі", "Баседа", многіх амаатарскіх ансамблях, на сцэне Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Адметна, што яго скрыпка і ліра знаходзяцца ў адным з Лонданскіх музеяў, шэраг інструментаў прадстаўлены ў музеі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтва. Майстарскую справу бацькі пераняў і сын Аляксандр.

...Нота жыцця Усевалода Жукоўскага абарвалася 18 гадоў таму самотна-дажджлівым кастрычнічым днём 2003 года. Лёс адлічыў таленавітаму чалавеку пражыць 79 яркіх гадоў. Агучыла яго пясня, але вырабленыя майстрам інструменты працягваюць дарыць людзям радасць. На лад салаўіны размаўляе жалейка, кволым голасам кленчыць дуда, дробным макам рассыпаюцца, шопчуць цымбала, залацістым голасам моціцца ліра... Значыць, майстар жыў нездарма!

Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загадчык аддзела маркетынгу
Бярэзінскай цэнтральнай
раённай бібліятэкі

Пагосцкая берагіня

Кацярына Панчэня — звычайная сельская працаўніца і знакамітая спявачка з вёскі Пагост Жыткавіцкага раёна Гомельскай вобласці, захавальніца традыцый Тураўшчыны — сёлета адзначае юбілей — 80 гадоў. Нядаўна Жыткавіцкі райвыканкам ушанаваў яе званнем ганаровага грамадзяніна.

Веснавы карагод “Я па лугу гуляла”.

ГОД НАРАДЖЭННЯ — 1941

Нарадзілася Кацярына Панчэня 30 лістапада 1941 года, калі фашысты акупавалі Беларусь і яе родную вёску. Аднак даведалася пра сапраўдную дату нараджэння толькі нядаўна, дзякуючы земляку Міхасю Кузьмічу, які летась напісаў і выдаў кнігу “Мой Пагост”.

Бацька з самага пачатку вайны пайшоў на фронт, а маці з чатырма дзецьмі ратавалася ў сваякоў у вёсцы Іванава Слабада Лельчыцкага раёна. Пагост гарэў некалькі разоў, фашысты здзекваліся з мірных людзей, забівалі, выганялі на прымусовыя работы ў Германію. 22 жніўня 1941 года жывыя спалілі 69 чалавек...

Але гора ды бяда не азлобілі, не падкасілі працавітых і моцных пагосцкіх людзей. Пасля вайны адбудоўвалі вёску, працавалі з рана да вечара на сваёй пладавітай зямлі, ды і самі былі пладавітымі — праз дзесяць гадоў, як ніколі, вёска падрасла на сельнікам аж да 1222 чалавек. Моладзь імкнулася да таго, каб атрымаць адукацыю, праславіць родны кут сваёй працай.

СЯМЕЙНЫЯ МУЗЫЧНЫЯ ТРАДЫЦЫІ

Кацярына яшчэ падлеткам выявіла сябе як спявачка, ды і працавітасцю

таксама Бог яе не абдзяліў. У прадзенні, ткацтве і вышывацтве не адставала ад лепшых майстрых. Змалку яе выхоўвала бабуля, а ў творчым плане яна шмат пераняла ад цёткі і хроснай маці. Як падрасла, запамінала народныя легенды і паданні, якія чула на вячорках у бацькоўскай хаце, была зольнай да танцаў і мела выдатны слых, атрымаўшы яго ў спадчыну ад бацькі — знакамітага на Тураўшчыне гарманіста, майстра на ўсе рукі Аляксея Кузьміча. Ён валодаў рэдкім дарам гумару і заўсёды ўмеў стварыць святочную атмасферу, за што яго паважалі аднавяскоўцы.

Уся сям’я была музычнай — кожны спявак, музыкант, танцор. Калі выйшла замуж, то і сваім сынам перадала музычныя гены дзеда — двое сталі выдатнымі гарманістамі. Змяніўшы многія сельскія прафесіі, у 1980 годзе стала працаваць загадчыцай клуба і арганізавала ў Пагосце фальклорна-этнографічны гурт “Міжрэчча”. Да гэтага ў клубе выступаў хор з мясцовых спявачак, але рэпертуар быў сцэнічны — ставілі сцэнікі, чыталі байкі, а песні спявалі ў асноўным патрыятычныя і на тэмы калгаснага жыцця. Кацярына Аляксееўна заўсёды разумела каштоўнасць роднай музычнай спадчыны і абрадавай ку-

Пасля здымак фільма “Кола часу”.

Рака Прыпяць каля Пагоста.

Абрад “Карагод” у полі.

На Раство.

льтуры, таму пачала падтрымліваць тэя традыцыі, якія памяталі да дзіцінства, бо бачыла, што яны сталі забывацца пад уплывам панавалай тады барашчы з рэлігіяй, а заадно і з народнымі традыцыямі. Для яе і тое, і другое было часткай душы. “Без Бога ні да парога”, — кажа яна заўсёды. “Беражыце сваю гаворку, песні, абрады, спадчыну нашу, што перадалі нам продкі”, — заўсёды вучыць моладзь. Збірала, як пчол-

ка, ад старэйшых спявачак “колішнія песні”, якія падзабыліся, аднаўляла як мага пайнёй каліяндарныя і сямейныя абрады.

Яе працу заўважыў Васіль Лішвінка, доктар філалагічных навук з Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, аўтар і вядучы тэлеперадачы “Запрашаем на вячоркі”, шмат здымаў гэты калектыў у студыі Белтэлерадыёкампаніі і ў самім Пагосце.

Прывёз і мяне ў Пагост, пазнаёміў з Кацяры-

най Аляксееўнай. У многім дзякуючы яе багатаму фальклорнаму багажы Тураўшчыны стала маёй паллявой тэрыторыяй, якую я даследую з пачатку 90-х гадоў. Гэта так званнае Малое Палессе, у якое ўваходзіць правабярэжжа Прыпяці Жыткавіцкага раёна, Лельчыцкі раён Гомельскай вобласці, часткова Столінскі раён Брэсцкай вобласці. Параўноўваючы традыцыйную культуру розных вёсак і яе захаванасць да нашых дзён, можна зрабіць выснову, што найбольш поўна фальклорная спадчына з яе асноўнымі этнічнымі рысамі захавалася ў Пагосце.

СУСВЕТНАЯ СЛАВА

І яна жывая, гэтая спадчына. Нездарма першай у нашай краіне статус нематэрыяльнай культурнай каштоўнасці атрымала традыцыя святкавання веснавага Юр’я з абрадам “Карагод” у вёсцы Пагост, якая ніколі тут не перарывалася. 23 лістапада 2004 года дакументы разгледзела Беларуская рэспубліканская навукова-метадычная рада па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны, а 14 мая 2007 года зашвердзіў Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь. У 2019 годзе гэты абрад уключаны UNESCO ў Спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны, якая патрабуе тэрміновай аховы. Гэты абрад можна лічыць этнічным маркерам Тураўшчыны, бо ён існуе тут спрадвек і некалі праводзіўся 6 мая ва ўсіх вёсках.

У 2012 годзе Кацярына Панчэня была асноўнай гераіняй поўнаметражнага дакументальнага фільма “Дачка Прыпяці”. Яе лёс шматлікім звязаны з гэтай ракой — праз прыроднае асяроддзе, што-дзённую працу, памяць пра памерлых і клопат пра жывых, традыцыйную культуру і праваслаўную веру, аднасьлян і сябровак-спявачак.

Фільм “Кола часу” таго ж года выпуску знаёміць гледача з традыцыйнай культурай вёскі Пагост. Разам з усімі жыхарамі гурт “Міжрэчча”

на працягу годавога кола народнага календара захоўвае абрады на Нараджэнне Хрыстовае і Шчадрэц, гуканне вясны ў апошні дзень Масленіцы і на Саракі святых 22 сакавіка, звычайна памяннання продкаў, свята Юр’я, памятае старажытны абрад “Жаніцтва Коміна”.

ЧАМУ “МІЖРЭЧЧА”?

Назву “Міжрэчча” калектыў носіць таму, што вёска знаходзіцца на паўвостраве ў месцы ўпадзення ракі Свігі ў Прыпяць. Мясціна адметная ў гісторыі Тураўшчыны, бо дагэтуль захоўвае самы шанаваны некалі ў гэтым краі каменны “Часны крыж”, а пратока Тур, якая даходзіць да цэнтра сяла, верагодна, дала назву Тураву. Праз гэтую пратоку, сістэму каналаў і рачулак сюды прыплывалі на чаўнах мясцовыя жыхары на свята Узвіжанне 27 верасня, каб паклінацца гэтаму крыжу і прывезці даніну князю.

Цікава, што слова “пагост” азначае месца збору людзей, таму і вёска так называецца. Вядома, што пагосты ўстанавілі яшчэ кіеўская княгіня Вольга. Археалагічныя знаходкі ранняга жалезнага веку з Пагоста, якія захоўваюцца ў Тураўскім краязнаўчым музеі, сведчаць, што насельніцтва тут жыло спрадвек і заставалася пастаянным, стварыўшы багату традыцыйную культуру. Яе захаванне да нашага часу — несумненна заслуга Кацярыны Аляксееўны Панчэня.

Да бабы Каці, як яе ласкава называюць, едуць турысты не толькі з розных куткоў Беларусі, а і з-за мяжы. Адметная сакавітая тураўская гаворка, нязменны гумар і аптымізм, адкрытая людзям душа спявачкі і майстрых, гатовы ўсіх гасцінна прыняць у сваёй хаце, падзяліцца ведамі і навыкамі, адарыць колішнімі песнямі і ручнымі вырабамі робіць сустрэчы з ёю незабыўнымі. Мясцовы клуб таксама адкрыты для гасцей — яго супрацоўнікі разам з Кацярынай Аляксееўнай і спявачкамі гурта знаёмяць з гісторыяй вёскі, побытам жыхароў, старадаўнімі рамёствамі, абрадамі і звычаямі, частуюць мясцовымі традыцыйнымі стравамі.

Пагосцкая Берагіня заклапочана толькі тым, каб не згінула спадчына роднай вёскі, бо карэнных жыхароў становіцца ўсё менш, моладзь з’язджае ў гарады ў пошук працы, вольныя хаты скупляюць дачнікі. За тое, што Кацярына Панчэня зберагла да нашага часу разам з усімі пагашчанамі — нізкі ёй паклон, пажаданні здароўя і 100 гадоў жыцця.

Рэгіна ГАМЗОВІЧ
Фота з архіву
Пагосцкага клуба

Унікальны не толькі для Беларусі, але і для ўсёй постсавецкай прасторы фестываль аўтарскай песні “Віцебскі лістапад” прайшоў на мінулым тыдні ў Віцебску. І быў ён 35-м! — не проста рэкардсмен-доўгажыхар сярод усіх бардаўскіх фестываляў, што адбываюцца ў закрытым памяшканні, але і адна з візітовак культурнага жыцця Віцебска, адзін з яго творчых брэндаў. Калісьці “Віцебскі лістапад” пачынаўся як гарадское свята аўтарскай песні, а цяпер гэта — Адкрыты фестываль аўтарскай песні, паэзіі і візуальных мастацтваў, які збірае гасцей і ўдзельнікаў з розных краін і нават кантынентаў. З 1987-га не было года, каб фестываль не адбыўся. Нягледзячы ні на што, прайшоў ён і сёлета — і зноў быў напоўнены яркавымі паэтычнымі, музычнымі і мастацкімі імпрэзамі.

Надзея КУДРЭЙКА

Традыцыя жыве: 35 лістападаў Віцебска

Калі “Віцебскі лістапад” пачынаўся — а гэта канец 80-х, аўтарская песня як жанр была ў росквіце. І не, аўтарская песня — гэта не турыстычныя вярчоркі ля кастра і непрафесійная ігра на гітары, — гэта жанр мастацтва, які аб'ядноўвае паэзію, музыку, артыстызм. Няхай і была калісьці распаўсюджанай абрэвіатура КСП — Клуб самадзейнай песні, але разам з рухам аматараў да так званай самадзейнай песні адносіліся і такія вялікія аўтары, як Булат Акуджава, Уладзімір Высоцкі, Вераніка Доліна, Юрый Візбар і многія-многія іншыя знамяцітыя творцы. З беларускіх клубаў і фестываляў КСП выйшлі нашы знамяцітыя барды і паэты — Алена Казанцава, Марк Мерман, Дзмітрый Строцаў, Аляксандр Баль, Вольга Залеская, Уладзімір Цвікі — усіх не пералічыш, якія ў лепшыя часы былі і зоркамі “Віцебскага лістапада”, і нават проста яго пачынальнікамі. Фестываль і быў, і ёсць святам менавіта высакароднага мастацтва — паэзіі, музыкі, перформанса. Бо сама атмасфера Віцебска і вялікая колькасць выдатных аўтараў не магла не паўплываць на ўзровень фэсту — віцебскае асяроддзе аўтарскай песні ў свой час было адным з самых моцных у краіне, а да арганізацыі і правядзення фестывальных канцэртаў, кожны з якіх ператвараўся ў яскравае відэаішча, далучалася ўся маладая творчая эліта гэтага горада.

За тры з паловай дзесяцігоддзі многае змянілася: і рух КСП адыйшоў у нябыт, і аўтарская песня ў сваім класічным выглядзе стала ўжо не масавым, а элітарным жанрам, і іншыя фестывалі ў Беларусі даўно пазнікалі — а “Віцебскі лістапад” і жыве, і развіваецца. З юбілейнага 30-га года, калі яго кіраўніком стала рэжысёр Уладзіслава Цвікі, у дадатак да спеваў пачалі ладзіцца паэтычныя саборнішчы і яркавыя мастацкія імпрэзы (дзякуй богу, выдатных мастакоў у гэтым горадзе таксама хапае): у перыяд, калі шырокая публіка амаль страціла цікавасць да аўтарскай песні, гэта дало “Віцебскаму лістападу” штуршок да жыцця і развіцця.

Адкрыты фестываль аўтарскай песні, паэзіі і візуальных мастацтваў “Ві-

На выставе Валянціны Ляховіч “Стих и Я”.

Уладальнік Гран-пры “Віцебскага лістапада — 2021” Дзмітрый Курылаў (г. Масква).

цебскі лістапад” — адно з галоўных штогадовых мерапрыемстваў Цэнтра культуры “Віцебск”. Сам Палац культуры, ці канцэртная зала “Віцебск”, дзе практычна ўсе 36 гадоў адбываўся фестываль, — родны дом для “Віцебскага лістапада”. Хіба што сёлета канцэртны праходзілі не на вялікай сцэне — як у лепшыя часы, а ў больш сціплай Круглай зале. Канешне, немагчыма не згадаць, што на фоне пандэміі арганізатарам давялося правіць фантазію, каб фестываль адбыўся. Ужо летась быў апрабаваны анлайн-фармац — калі канкурсанты з розных краін удзельнічалі пры дапамозе відэазапісаў. На гэты год

быў распрацаваны змешаны фармац — афлайн і анлайн. Усе ўдзельнікі — а ў конкурс заявіліся 123 канкурсанты з 6 краін — дасылалі свае відэа, хтосьці выступаў анлайн праз зоом. Але, нягледзячы на пандэмічны перашкоды, многія з нявіцебскіх канкурсантаў усё ж даехалі — і з Беларусі, і з Расіі, адзін нават з Германіі. А яшчэ былі прадстаўлены такія краіны, як Ізраіль, Латвія, Украіна і Новая Зеландыя.

Сярод новаўвядзенняў гэтага года — далучэнне да “Віцебскага лістапада” дзяцей, і не толькі ў якасці гледачоў, а менавіта як канкурсантаў. У свой узроставай катэгорыі яны ўдзельнічалі ва ўсіх намінацыйных фестыв-

выяло: паэзія, паэтычная дэкламацыя, выканаўчае майстэрства з вакальным нумарам, класічная аўтарская песня і г. д. І гэтак жа, як і дарослыя, атрымлівалі званні пераможцаў і лаўрэатаў. На гала-канцэрце, што адбыўся 16 кастрычніка, журы пад час выступлення лаўрэатаў абіраў уладальніка Гран-пры з назвай “Прызнанне” — яго ўладальнікам стаў аўтар-выканаўца з Масквы Дзмітрый Курылаў, даволі добра вядомы ў бардаўскіх колах. Увогуле, Дзмітрый — прафесійны літаратар, пісьменнік, кіндраматург, філолаг — у свой час абараніў дысертацыю на тэму “Аўтарская песня як жанр рускай паэзіі савецкай эпохі”. Усяго 24 лаўрэатскіх звання ўручыў сёлета “Віцебскі лістапад”. Сярод дарослых лаўрэатаў першай ступені сталі: у намінацыі “Аўтарская песня. Класіка” — дуэт Віктара Воранава і Тацяны Ялецкай з Самары, у намінацыі “Аўтарская песня. Альтэрнатыва” — Дзяніс Быкоўскі з Віцебска, у намінацыі “Выканаўчае майстэрства. Вакальны нумар” — Паліна Франкевіч з Мінска, у намінацыі “Візуальнае мастацтва. Відэапаэзія” і “Паэзія. Вольная тэматыка” — Павел Салаўёў з Гродна.

Канешне, можна панаркаваць, што вядомыя і зорныя імянаў на фестывалі не было, што не атрымалася запрасіць папулярных і шчыра любімых віцебскай публікай беларускіх бардаў — не кажучы пра замежных аўтараў, што ў конкурсе апошнімі гадамі, калі параўноўваць з лепшымі часамі “Віцебскага лістапада”, не так шмат яркавыя удзельнікаў... Але тое, што фестываль адбыўся і традыцыя не перавалася, — ужо само па сабе шуд, тым больш што зроблена столькі крокаў наперад, у будучыню.

Акрамя гала-канцэрта прайшлі і такія мерапрыемствы, як “Паэтычны турнір” — у выставачнай зале “Духаўскі круглік”, паэтычны канцэрт “Ключ ад сёмага неба”, песенны канцэрт “Час лістапада”. Увогуле, “Віцебскі лістапад” як літаратурны фестываль мае высокае рэзюмэ, і за гэта трэба падзякаваць віцебскім паэтам і энтузіястам справы Алегу Сяшко і Алене Крыкліш. А яшчэ — адкрылася выстава знакамітай віцебскай мастачкі Валянціны Ляховіч “Стих и Я” — у некаторым сэнсе гэта стала самым яркавым і значным мерапрыемствам сёлета — гэта “Віцебскага лістапада”. Валянціна Ляховіч — зорка авангарднага мастацтва

Віцебска, а авангард — візіўка гэтага горада. Валянціна Антонаўна ўражае жываліснымі абстрактнымі палотнамі — прычым маштабнымі, нават грандыёзнымі — і скульптурамі ў актуальным жанры трэш-арта. Выставы майстра адбываюцца перыядычна, і ў арт-прасторы на Талстога, 7 у яе ёсць персанальная зала. Але многія і многія карціны і скульптуры Валянціны Ляховіч па вялікім рахунку ў належным выглядзе і не выстаўляліся — бо яны, адпаведна са сваім творчым і літаральным маштабам, патрабуюць гэткай жа плошчы, гэткай жа вольнай і бязмежнай выставачнай канцэпцыі.

“У твораў Валянціны Ляховіч — неверагодная энергетыка. І сваёй энергіяй яны здольныя да канца запоўніць вялікую прастору, якую мы на шчасце маем — вялікае, унушальнае, шыкоўнае фае нашага Палаца культуры з выдатным асвятленнем, — гаворыць кіраўнік фестывалу “Віцебскі лістапад” Уладзіслава Цвікі. — Я даўно марыла папрацаваць з Валянцінай Антонаўнай — і як рэжысёр маладзёжнага тэатра “Кола”, і як арганізатар фестывалу”. Адкрыццё выставы, якое сабрала вялікую колькасць зацікаўленых, суправалдалася перформансам тэатра “Кола” “Хачу і бацьку”, натхнёным творчасцю Валянціны Ляховіч. І хоць XXXV “Віцебскі лістапад” ужо прайшоў, можна шчыра параіць усім візіўчанам на працягу бліжэйшага месяца абавязкова зазірнуць у КЗ “Віцебск” і ўбачыць унікальную выставу, на якой выставлена ажно 105 работ іх знакамітай зямлячкі. “Гэта выбух нейтронай зоркі”, — так пра выставу сказала знакамітая мастацтвазнаўца Тацяна Катовіч.

“Віцебскі лістапад” ужо перажыў самыя розныя часы і нават эпохі. Хочацца верыць, што песня і паэзія ў Віцебску ніколі не перастаюць гучаць і што па-ранейшаму тут будзе энтузіясты і натхнёныя ідэяй людзі, дзякуючы якім фестываль нарадзіўся і жыве. І пасля адметнай лічбы 35 адзначаюцца яшчэ нямала круглых дат.

Фота: Анастасія ПІПЕЦКАГА

26 лістапада споўніцца 91 год з дня народзінаў Уладзіміра Караткевіча. Многія нашы землякі пачыналі знаёмства з беларушчынай менавіта з яго твораў. Караткевічазнаўцы мяркуюць, што для рамантаў і тэатраў Беларусі ён зрабіў такі ж уклад, як Вальтер Скот для Англіі або Генрык Сянкевіч для Польшчы. Захацелася даведацца, якія мясціны нашай краіны Уладзімір Сямёнавіч былі найбліжэйшымі, больш за ўсё натхнялі на працу.

Павел САЛАЎЕЎ

Па-першае, трэба помніць, што шмат гадоў Уладзімір Караткевіч правёў за межамі Беларусі — пакінуў радзіму адзінаццацігадовым школьнікам, калі трапіў у эвакуюцыю ў першыя месяцы Вялікай Айчыннай вайны, і вярнуўся ў родную Воршу толькі пасля вызвалення Беларусі. Пазней сем гадоў пісьменнік правёў ва Украіне, дзе скончыў універсітэт і два гады працаваў настаўнікам, а пасля яшчэ чатыры гады вучыўся на Вышэйшых літаратурных ды сцэнарных курсах у Інстытуце кінематографіі ў Маскве. Але па парадку.

“Ворша — мой любы горад...”

Нарадзіўся Уладзімір у Воршы ў сям’і інтэлігентнаў трохім і апошнім па ліку дзіцеім. Бацька Сямён Цімафеевіч працаваў фінансавым інспектарам, маці Надзея Васільеўна была хатняй гаспадыняй. У доме бацькоў мелася вялікая бібліятэка. Уладзімір у тры з паловай гады навучыўся чытаць. Па ўспамінах родных, у шэсць гадоў ім былі напісаны першыя вершы. У дзяцінстве хлопчэ працягнуў схільнасці да малявання, якія захаваліся на ўсё жыццё, а яшчэ некаторы час займаўся ў музычнай школе.

У 1938 годзе Уладзімір пайшоў у школу ў Воршы. Пасля заканчэння трэцяга класа, у пачатку лета 1941 года, прыхаў у Маскву пагасцяваць да старэйшай сястры, якая там на той час вучылася. Дадому ён вярнуцца не змог, бо пачалася вайна. У эвакуацыі на Разаньшчыне каля 2 гадоў хлопчэ быў раздзелены з бацькамі, і толькі ў жніўні 1943 года сястра змагла прывезці Валодзю да іх у Арэнбург. Вайна забрала жыццё яго старэйшага брата Валерыя.

Пасля вяртання ў Воршу атрымаў сярэдняю адукацыю і паступіў у Кіеўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Т. Шаўчэнкі на філалагічны факультэт. У гэтым горадзе таксама жыла яго цётка. Дэбютаваў як паэт Уладзімір у аршанскай газеце “Ленінскі прызыў” у 1951 годзе, змясціўшы тут два вершы: “Тут будзе канал” на рускай мове, і “Якубу Коласу” на беларускай. У той жа час стварыў першы варыянт знакамітай аповесці “Дзікае паляванне караля Стаха”, якая была надрукавана значна пазней. З 1956 года Караткевіч два гады настаўнічае ў Аршанскай

Успамінаючы мясціны Караткевіча

школе. Акрамя гэтага спрабаваў заняцца навукай — пачаў пісаць кандыдацкую дысертацыю, прысвечаную паўстанню 1863–1864 гадоў, але не скончыў яе. Глыбокае веданне тэмы неаднаразова служыла яму для дакладнага апіявання падзей таго часу і іх герояў. У 1958–1962 гадах Уладзімір Караткевіч вучыўся ў Маскве, якая таксама шмат паўплывала на яго творчасць.

Сёння аршанскі бізнесмен Андрэй Балабін выкупіў дом Караткевіча і суседні ўчастак.

Дом Караткевіча ў Воршы.

Тут плануець пабудаваць сучасны музей беларускага класіка, бо плошча самога дома малая. Зносіць бацькоўскае гняздзечка Уладзіміра Сямёнавіча, вядома, не будучь, яго давідзюць да ладу, захаваўшы аўтэнтычнасць і атмосферу месца.

“Нідзе лепей не пісалася, як у Рагачове”

Калі Орша — малая радзіма Уладзіміра Сямёнавіча, то Рагачоў — яго творчая майстэрня.

Сюды ён прыезджаў дзіцем да свайго дзеда, Васіля Грынкевіча, потым, ужо ў сталым узросце, — у яго дом, дзе гасцяваў у сваякоў. Даследчыкі кажуць, што менавіта з дзеда Васіля пісьменнік браў пэўныя рысы для магната Данілы Загорскага-Вежы ў “Каласах пад сярпом тваім”. У Рагачове Уладзімір гуляў на Замкавай гары, каля руін палаца каралевы Боны Сфорца. А на старых гарадскіх могілках яго ўвагу прыцягвала магіла шляхціца Томаша Грыневіча,

Дом у Рагачове.

Дом на Карла Маркса.

расстралянага ў Рагачове падчас паўстання Кастуся Каліноўскага. Паводле сямейнага падання, Томаш быў адзін з продкаў Караткевіча. Гісторыю пра яго смерць Уладзімір апісаў у пралогу рамана “Нельга забыць”.

Ад дзеда Васіля хлопчык упершыню пачуў пераклад тых далёкіх трагічных падзей, даведаўся шмат іншых паданняў і легенд. Дарэчы, менавіта дзедавы казкі адыгралі ролю ў абранай тэме дыпломнай працы Уладзіміра ў Кіеўскім універсітэце “Казка. Легенда. Паданне”. Усе гэтыя адкрыцці пазней будуць пакладзены ў аснову будучых твораў пісьменніка. У гэтых краях Караткевіч пачаў пісаць і раман “Каласы пад сярпом тваім”. “Пастараўся заплаціць гэтай кнігай доўг Дняпру, людзям 1863 года, Беларусі”, — казаў пасля пісьменнік. Аўтар меркаваў, што твор стане першай часткай трылогіі, у якой будзе пададзена шырокая панарама народнага змагання за свабоду.

Сёння вуліца Рагачова, дзе ў адным з дамоў Уладзімір Сямёнавіч працягнуў час жыцця, названая ў яго гонар. Каля двара дома ўстаноўлена памятная дошка.

Мінскае жыццё

Вяршыўшы канчаткова звязць жыццё з пісьменніцтвам, Караткевіч, ужо будучы ў Саюзе пісьменнікаў БССР, пераехаў у Мінск у 1962 годзе. Першым адрасам яго сталічнай трагікі стала аднапакатая кватэра ў доме № 7 па вуліцы Чарнышэўскага, дзе ён пасяліўся з аўдавай маці. У 1967 годзе яны пераехалі ў кватэру па вуліцы Веры Харужай, 48. У гэтым жа годзе ён пазнаёміўся з выкладчыцай Брэсцкага педінстытута Вялянцінай Нікіцінай, якая стала яго жонкай.

Ажаныўся Уладзімір Сямёнавіч толькі ў 41 год. Перы пераездзе ў Мінск Вялянціна Браніславаўна стала высокаўзроўневым гісторыкам Акадэміі навук і была ўзнагароджана дзяржаўнай прэміяй БССР. Сваёй жонцы Караткевіч прысвечыў раман “Чорны замак Альшанскі”. У 1973 годзе Караткевіч разам з мамай і Вялянцінай Браніславаўнай пераехаў у самы цэнтр Мінска — на вуліцу Карла Маркса, 36, у так званы “Дом пісьменнікаў”. Зараз у гэтай кватэры жыве яго пляменніца. Але кабінет Уладзіміра Сямёнавіча пакінулі такім, якім ён быў пры ім. У наш час па мінскіх маршрутах Караткевіча праводзяць экскурсіі.

У 1983 годзе памерла жонка пісьменніка і цётка, у якой ён жыў у Кіеве. Каб справіцца з гэтымі нягодамі, Уладзімір Караткевіч паехаў у Воршу на паўгода, але да канца перамагчы іх ён не здолеў.

Перад смерцю класік наведваў Рагачоў і Кіеў. Разам з сябрамі пайшоў у поход па Прыпяці, але адчуў сябе дрэнна, і неўзабаве 25 чэрвеня 1984 года памёр.

Уладзімір Караткевіч імкнуўся шмат вандраваць па Беларусі з сябрамі і жонкай, і, як сам прызнаваўся, ведаў многа пра краіну. Бываў і за мяжой. Але вышэйпрыведзеныя месцы былі таксама не чужымі для яго, тут ён жыў і з асалядай займаўся творчасцю.

(Заканчэнне. Пачатак у “К” № 41, 2021)

Мы працягваем распавядаць пра гісторыю кубка, які быў падараваны Тадэвушу Рэйтану Наваградскай шляхтай у гонар прызнання яго высокіх заслуг перад Бацькаўшчынай. Кубак гэты ў складзе дэпазіта ў 1929 годзе быў вывезены з сядзібы Рэйтанаў у Грушаўцы ў Кракаў. І знік. Мы аднаўляем яго гістарычны шлях. А таксама шлях іншых прадметаў дэпазіта.

Зміцер ЮРКЕВІЧ

Займаючыся без малага дзесяць год даследаваннем гісторыі роду Рэйтанаў і жыццярэйса самога Тадэвуша Рэйтана, сабраўшы амаль усе больш-менш сур’ёзныя публікацыі па тэме, не кажучы ўжо пра незлічоную колькасць архіўных дакументаў, я не пераставаў здзіўляцца, як так сталася, што гэты артэфакт, сапраўдны “Святы Грааль” для рэйтаназнаўцаў, абсалютна нікога ніколі не цікавіў. Спробы яго паспяваеннага ўласніка, дарчы вельмі вядомага гісторыка, некаж прыцягнуць увагу да кубка (праз згадкі ў інтэр’ю, пазней у кнігах), які мог бы стаць сапраўднай музейнай сенсацияй, не мелі ніякага выніку. Не было наладжана, наколькі я ведаю, аніводнай, нават маленечкай выставы. Хоць гаспадар артэфакта яшчэ ў 1992 годзе апублікаваў у часопісе для гісторыкаў мастацтва яго фотаздымкі.

Можа, так было наканавана лёсам, каб кубак гэты перажыў Тры падзелы Рэчы Паспалітай, войны і паўстанні XIX стагоддзя, Першую і Другую сусветныя войны XX стагоддзя, каб у рэшце рэшт мы, землякі Тадэвуша Рэйтана, змаглі ўбачыць яго? Можа, кубак проста чакае вяртання на Радзіму? Не бяруся свярджаць...

Княжна Чартарыская

Што адбывалася з дэпазітам у перыяд 1936–1945 гадоў, мы не ведаем. Але, на шчасце, вайна яго пашкадавала. Чарговая згадка прыпадае на вясну 1946 года. У той час у Кракаве знаходзіўся гісторык Стафан Кяневіч, чый род здаўна жыў на Тураўшчыне. Кяневіч быў пляменнікам Генрыка Грабоўскага, а той, нагадаю, пляменнікам апошняга з роду Рэйтанаў, Юзафа. Да маладога гісторыка звярнулася далёкая сваячніца Кяневічаў і Грабоўскіх, княжна Людвіка Чартарыская. Яна жыла ў нейкім пакойчыку пры музеі свайго роду, але збіралася неўзабаве пакінуць камуністычную Польшчу. Заставалася спадарыні Чартарыскай прывесці ў парадак сякія-такія дакументы і вырашыць некаторыя справы. І вось падчас сустрэчы Стафан Кяневіч ад яе даведаўся пра дэпазіт, які княжна прапанавала яму забраць сабе, бо музей мусяў быць нацыяналізаваны. Усе сваякі Стафана пагадзіліся з тым, што дэпазіт мусяў быць захоўвацца ў яго. Так дэпазіт разам з кубкам апынуўся ў сям’і Кяневічаў, дзе, мяркуючы па публікацыях, знаходзіцца і ў наш час.

Віншую цябе, шляхетны муж!

Мы абяцалі распавесці, што значыць лацінскі надпіс “*Gratulor Tibi, generose*

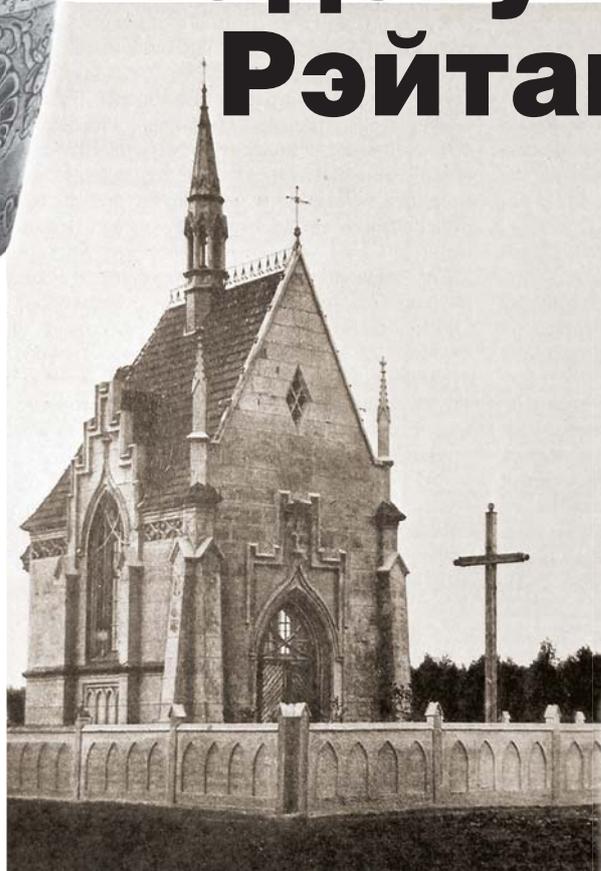

Партрэт Тадэвуша Рэйтана (захоўваецца ў Архіве Чартарыскіх, Кракаў).

Артэфакты Тадэвуша Рэйтана

Кубак Тадэвуша Рэйтана (адваротны бок).

Капліца-пахавальня Рэйтанаў у Грушаўцы. 1928–30-я гг.

Vir, optime rem tuam egisti” dixit Lentulus G.E.P. et A.A.P.”, які змешчаны на верхнім знешнім пазалочаным фрызе срэбнага кубка. Варыянты раскрыцця і перакладу скаратаў падаў у свой час вядомы філолаг-класік, прафесар Ежы Аксэр: G[eneralis] E[quitum] P[russiae] et A[mici] A[mico] P[osuerunt]. У перакладзе на беларускую мову, які зрабіў вядомы беларускі лацініст Алесь Жлутка, запіс цалкам выглядае так: “*Віншую цябе, шляхетны муж, ты найлепш правёў (абараніў) сваю справу*”, — сказаў Лентул, генерал прускіх войскаў, а сябры ахваравалі сяброу.

Хто былі тыя сябры, што падаравалі кубак Тадэвушу, невядома. Але сумніўна, што гэта было зроблена самымі блізкімі сябрамі па соймай барацьбе — наваградцам Самуэлем Корсакам і менчуком Станіславам Багушэвічам — інжоўскім. Яны выдатна ведалі, што прозвішча Тадэвуша пішацца як “Reyten”, а не “Reytan”, як выгравіравана на донцы кубка. То, калі не яны, то хто? Загадка. А хто быў той Лентул, з прозвішчам якога абавязкова сустракаецца той, хто займаецца гісторыяй Сойму 1773–1775 гадоў? Генерал Руперт Сціплё фон Лентул паходзіў з добрага роду рымскіх патрыцыяў, які напрыканцы XVI стагоддзя перабраўся ў Швейцарыю. Малады Лентул, звычайна “жаўнер удачы” спярша служыў у аўстрыйскім войску, але потым, не жадаючы зганьбіць свае імя і гонар продкаў, разарваў “кантракт” і перайшоў на прускую службу. У час Сойму 1773–1775 гадоў ён, ужо стары і шанаваны жаўнер, на чале прускіх войскаў знаходзіўся ў Варшаве, сачыў за соймам, і быў сведкам гераічнага ўчын-

1935 годзе зрабіла скрупулёзны пералік усіх прадметаў “рэйтанаўскага дэпазіта”. Акрамя кубка, быў там залаты галдзіннік сярэдзіны XIX стагоддзя, які быў выкаваны ў Жэневе фірмай “Czaprek i Spolka” для Стафана Рэйтана (сын Дамініка, пляменніка Тадэвуша Рэйтана). На знешняй частцы накрывкі галдзінніка быў выгравіраваны герб Рэйтанаў (вершнік з дзьвюма дзідамі), а на ўнутранай была змешчана выява Тадэвуша Рэйтана (гл. малонак). Як свярджае сын Стафана, Ян Кяневіч, у 1946 годзе гэты галдзіннік быў праддзены, а грошы пайшлі на фінансаванне выезда з Польшчы Зафеі з Грабоўскіх Кяневіч. Выява Рэйтана, знятая з галдзінніка, засталася ў сям’і. Іншыя памятки належалі згаданаму вышэй Дамініку Рэйтану. Юнаком ён уступіў у легіёны генерала Дамброўскага, пазней быў ад’ютантам пры генеральным штабе Напалеона. У дэпазіце знаходзілася яго мініяцюра і тры баявыя ўзнагароды — крыжы ордэна Ганаровага легіёна, якія ён атрымаў падчас вайскавай службы. Яшчэ тры крыжы “*Virtuti Militari*” (1792 года) належалі, па ўсёй верагоднасці, камусі з братаў Тадэвуша Рэйтана — Міхалу, Юзафу або Станіславу. Яшчэ ў дэпазіце былі — прыватная пячатка Стафана Грабоўскага, міністра і сакратара ў часы кангрэсвай Польшчы, а таксама памятка па Генрыку Грабоўскаму, якіх было шмат — лісты, мовы, улёткі і газеты, якія датычыліся выступу Грабоўскага супраць падпісання Рыжскай дамовы. Што датычыцца ўзнагародаў і пячаткі, то Стафан Кяневіч у сваіх успамінах іх не згадаў. Лёс жа друкаў вядомы — яны былі ім перададзены ў варшаўскую Нацыянальную бібліятэку, бо, як пісаў ва успамінах Стафан Кяневіч, трымаць дома “такія кампраметуючыя паперы было небяспечна”. Але гэта, па шчырасці, дзіўна. Дэпазіт быў перададзены недзе напрыканцы 1980-х ці ў самым пачатку 1990-х, калі такія паперы наўрад ці былі небяспечнымі.

У 1935 годзе быў у дэпазіце яшчэ і фотальбом. Праўда, у ім было толькі два здымкі, на адным грушаўская капліца-пахавальня, а на другім — памятная пліта Тадэвуша Рэйтана, якая раней знаходзілася ў гэтай капліцы. Гэты фотальбом таксама быў перададзены Кяневічам у Нацыянальную бібліятэку. Але, як нам удалося высветліць, альбом пасля 1992 года з бібліятэкі знік. Добра хоць здымкі былі надрукаваны. На здымку памятнай дошкі Тадэвуша Рэйтана, якая ў 1928 годзе была ўсталявана ў грушаўскай капліцы, на ніжняй частцы з чорнага мармуру былі выбіты імёны фундатараў капліцы і пліты.

Вось так, у пэўным скараце, выглядае гісторыя рэйтанаўскіх артэфактаў. Але апошняя кропка ў гэтай справе яшчэ не пастаўлена.

Мне ж застаецца толькі падзякаваць тым, хто ў меру магчымасцей спрыяў і дапамагаў маім пошукам — пані Малгажаце Буйко, кракаўскаму мастацтвазнаўцу, літаратару спадару Язэпу Янушкевічу. А таксама спадару Алесю Жлутку, філологу, які пераклаў лацінскія тэксты.

Што было і што засталася?

Яшчэ раз падзякуем кракаўскай даследчыцы светлай памяці Вандзе Канчынскай, якая ў

Памятная пліта Тадэвуша Рэйтана. Грушаўка, 1928–30 гг.

МУЗЕЙ
НАЦЫЯНАЛЬНЫ
МАСТАЦКІ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 397 01 63
(экскурсійнае бюро)

Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.";
■ "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.";
■ "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст."
Выставы:
■ Выстава "Ёсць дзівосны край..." Італьянскія шэдэўры з калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь". Да 21 лістапада.
■ "Фердынанд Рушчыц": віртуальная выстава да 150-годдзя з дня нараджэння.
■ Віртуальная выстава твораў Вітала Чарнабрысава "Вангогісты Геген".

Філіялы музея
МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАў"
КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛОВЫ XIX СТ.
г. Мінск,
вул. Інтэрнацыянальная, 33а. Тэл.: 358 88 78

Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".
■ "Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча".
■ "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст.".
■ Выстава мастацкай фатаграфіі "Брома-сярэбраны жывапіс" творчага саюза Іллі Цярэнцьева і Аляксандры Урбанайтэс. Да 12 лістапада.
■ Выстава аўтарскай лялькі Ірыны Пракоф'евай "Увасабленне" да 15 студзеня 2022.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА ў В. РАЎБІЧЫ
Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.

■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выстава "Беларуская золата".

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1. Тэл./факс: 334 11 56.
■ 24 — "Шчаўкунок" (балет у 2-х дзях) П. Чайкоўскага. Дырыжор — Іван Касцянін. Пачатак у 18:00.
■ 27 — Канцэрт "Неразгаданы Парыж". Камерная зала. Пачатак у 19:30.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЦЭНТР СУЧАСНЫХ МАСТАЦТВАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Някрасава, 3.
Тэл.: 399-09-78
Час працы: серада-нядзеля з 12:00 да 20:00

■ Персанальная выстава Сямёна Маталянца "Палова".
■ Міжнародная выстава мастакоў на самаізаляцыі "Ongoing Conversation. Chapter IV. Drawn Together+".
■ Выстава "Сучаснае Еўрапейскае мастацтва" — калекцыя падарункаў аўтараў з фонду Нацыянальнага Цэнтра сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ
г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8.
Тэл. +375 (17) 203 07 92, +375 (29) 144 07 92, +375 (17) 327 11 66. Музей працуе: аўторак, серада, пятніца, субота, нядзеля — з 10.00 да 18.00 (касы да 17.30), чацвер — з 12.00 да 20.00 (касы да 19.30), панядзелак — выхадны.

Пастаянная экспазіцыя.
■ Экспазіцыя да 80-годдзя зараджэння партызанскага руху ў Беларусі "Пачатак". Да 29 кастрычніка.
■ Часовая экспазіцыя да 80-годдзя пачатку Вялікай Айчыннай вайны "Вальтэр Віхан: Беларусь 1941". Да 7 лістапада.
■ Часовая экспазіцыя "Нюрнбергскі набат. Без тэрміну даўніны". Да 7 лістапада.

ДЗЯРЖАЎНАЯ ўСТАНОВА "НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-ЗАПЛЕДНІК "НЯСВІЖ"
г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19
Тэл.: +375177020602, 20660, +375295518051, +375291903149

Палацавы ансамбль:
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выставачны праект "Захавальнікі" (куфры, шкатулкі, скрыні) — з 26 сакавіка да 20 верасня 2021 г.

■ Выставачны праект "Несучаснае мастацтва" твораў М.Байрачнага і Ю.Гудзіновіча з 20 ліпеня па 14 лістапада 2021 г.
■ Міжнародны выставачны праект "Castrum doloris".

■ 30 — "Канёк-Гарбунок" (балет у 2-х дзях) Р. Шчадрына. Дырыжор — Мікалай Калядка. Пачатак у 19.00.

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯЛЬКА"
г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2.
Тэл.: (8-0212) 36 32 50.
■ 24 — "Асцярожна, Соня!" А.Усаочова. Пачатак у 11.00.
■ 30 — "Вясёлы Дарафей" (інтэрактыўная казка). Пачатак у 11.00.

Пахавальныя цырыманіялі нясвіжскага двара — у складзе пастаяннай экспазіцыі.
Сектар экскурсійнай і інфармацыйнай дзейнасці:
г. Нясвіж, вул. Гейсіка, 1
■ Часовая экспазіцыя твораў Леаніда Гоманова "Фарбы зямлі" — з 3 жніўня па 30 верасня 2021 г.
Рагуша:
г. Нясвіж, вул. Савецкая, 3
■ Пастаянная экспазіцыя.

Случка брама:
■ Персанальная выстава Карыны Гінько — з 21 мая па 4 кастрычніка. Падрабязную інфармацыю можна даведацца па тэлефоне (+3751770) 20602, (+3751770) 20660 альбо на сайце niasvizh.by.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"
г.п. Мір, Карэліцкі раён, Гродзенская вобласць.
Тэл.: (8-01596) 2 82 90, (8-01596) 2 82 70.

■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выстава кніг з прыватнай калекцыі Віталія Корнева "Скарбы адной бібліятэкі". Да 8 лістапада.
■ Тэатрызаваная экскурсія "Мірскі замак

Па пытаннях размяшчэння рэкламы ў газеце "Культура" звяртайцеся па тэлефоне + 375 17 286 07 97 і па тэлефоне/факсе +375 17 334 57 41, альбо пішыце на электронны адрас kultura@tut.by!

У МІНСКУ ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" МОЖНА НАБЫЦЬ У НАСТУПНЫХ КРОПКАХ:
магазіны "Белдрук"
Падземны пераход (балет у 2-х дзях) Р. Шчадрына. Дырыжор — Мікалай Калядка. Пачатак у 19.00.
■ 24 — "Асцярожна, Соня!" А.Усаочова. Пачатак у 11.00.
■ 30 — "Вясёлы Дарафей" (інтэрактыўная казка). Пачатак у 11.00.
кіёскі "Белдрук"
с.т.м. "Няміга", вул. М. Багдановіча. Праспект Пераможаў, 5.
Вуліца Рабкораўскага, 17.
Праспект Незалежнасці, 68, В.
Вуліца Лабанка, 2.
Тэлефон для давадак па наўнасці газеты ў кіёсках "Белдрук" — (017) 2764542 (з 9.00 да 17.30)

Пра эстраду — манументальна

700 старонак тэксту, вага 2,5 кг., 1800 фота, сканаваных афіш, праграмак канцэртаў, копіі філарманічных загадаў — усё гэта пра новую кнігу **Вольгі Брылон "Беларуская эстрада. Ностальгічны дывертисмент"**.

Прызнача, гэта адзіная ў маім жыцці кніга, якую ў якасці стыль-рэдактара і карэктара я прачытаў ажно пяць разоў. І ўжо пасля першага знаёмства са зместам рукапісу я быў надзвычай уражаны маштабам і значэннем зробленага аўтарам. У сваёй прадмове да кнігі Вольга цалкам слушна напісала, што за некалькі дзесяцігоддзяў праз Белдзярж-філармонію прайшлі і праславілі яе сотні эстрадных артыстаў, што імёны некаторых з іх на слыху, а многія несправядліва забытыя за даўняй гадзю. Не даць усім ім згубіцца ў гісторыі — такую мэту паставіла перад сабой Вольга Брылон больш як тры з паловай гады таму, калі нарадзілася задумка пачаць неймаверна складаны праект.

Сустрэчы са сваякамі тых артыстаў, якія пайшлі з жыцця, многія гадзіны працы ў архівах і бібліятэках, нарэшце, напісанне тэкстаў і ўпарадкаванне напісанага ў чатырох тэмах. Заўвагу, што падобныя праекты звычайна ўвасабляюцца цалымі калектывамі даследчыкаў. А тут яна працавала адна пры падтрымцы Марыны Мулявінай (адказная за выданне), Сяргея Махава (дызайн і верстка).

Такім чынам, чатыры главы кнігі ахопліваюць чатыры дзесяцігоддзі з гісторыі Белдзяржфілармоніі ад 1930-х і да 1980-я гады. Пра пачатак Белдзяржэстрады наогул вядома нішмат, а таму расповед пра 30-ыя асабліва карысны інфармацыйна. Асабліва каштоўныя фота афіш канцэртаў беларускіх артыстаў мінулага і копіі загадаў па філармоніі. Дзе ж яшчэ іх можа пабачыць зашкаўлены ў гісторыі айчынай эстрады чалавек?! А тут — неверагодна аб'ёмная па інфармацыі і факталогіі, унікальная крыніца! Да таго ж, у кнізе маецца і спіс згаданых на яе старонках асоб, што дазваляе аператыўна арыентавацца ў месце. Кніга адкрываецца фотаздымка першага дырэктара Белдзяржэстрады Рыгора Прагіна і заканчваецца артыкулам пра філарманічную рок-групу "Сузор'е". Цікавы момант: калі рукапіс кнігі быў ужо звыраны, прыхільнікі гэтага калектыву выдалі на CD запісаны яшчэ ў 1984 годзе магнітаальбом "Рок-терапия", і гэтая інфармацыя паспела трапіць на старонкі выдання.

Варта адзначыць і выдатнае паліграфічнае выкананне гэтага опуса (выдавецтва "Альціора Форте"). Трэба згадаць, што гэта ўжо другая манументальная кніга, зробленая дуэтам Брылон — Мулявіна. Першай была выдадзеная ў 2016 годзе ў іх саўвартстве таксама вялікая па аб'ёму і факталогіі кніга "Владимир Мулявин и Лидия Кармальская. Недосказанное...". Яе, як і кнігу "Беларуская эстрада...", падтрымаў Белаграпрамбанк, старшыня праўлення якога Анатоль Лысюк ва ўступным слове адзначыў: "Важнасьць і каштоўнасьць гэтай маштабнай навуковай працы безумоўна, бо беларуская эстрада ўяўляе з сябе самабытны, непаўторны пласт нашай культурнай спадчыны, які вядомы не толькі на постсавецкай прасторы, але і далёка за яе межамі".

У свой час Вольга Брылон, тады яшчэ студэнтка Беларускай кансерваторыі, была ў мяне на рэдактарскай практыцы ў часопісе "Мастацтва". Ужо тады я для сябе адзначыў яе ўпартаць у адстойванні ўласнай пазіцыі і мэтанакіраванасьць на дасягненне пастаўленай задачы. Вось чаму я асабіста вельмі рады таму, што, напэўна, нейкім чынам паспрыяў яе творчаму сталенню як даследчыка гісторыі айчынай музыкі. А таму з задавальненнем узяўся за валанджёрскую дапамогу для выдання дзюво напісаных ёю кніг, хоць, прызнацца, падчас чытання кнігі і давялося такі з ёй не аднойчы спрачацца. Ці будзе працяг яе твораў? Упэўнены: абавязкова! Вольга зольная прымудамь нешта арыгнальнае, непаўторнае. Тым часам кніга "Беларуская эстрада" яўна можа прэтэндаваць на самую высокую ўзнагароду на выдавецкім рынку за 2021 год.

Дзмітрый ПАДБЯРЭЗСКИ